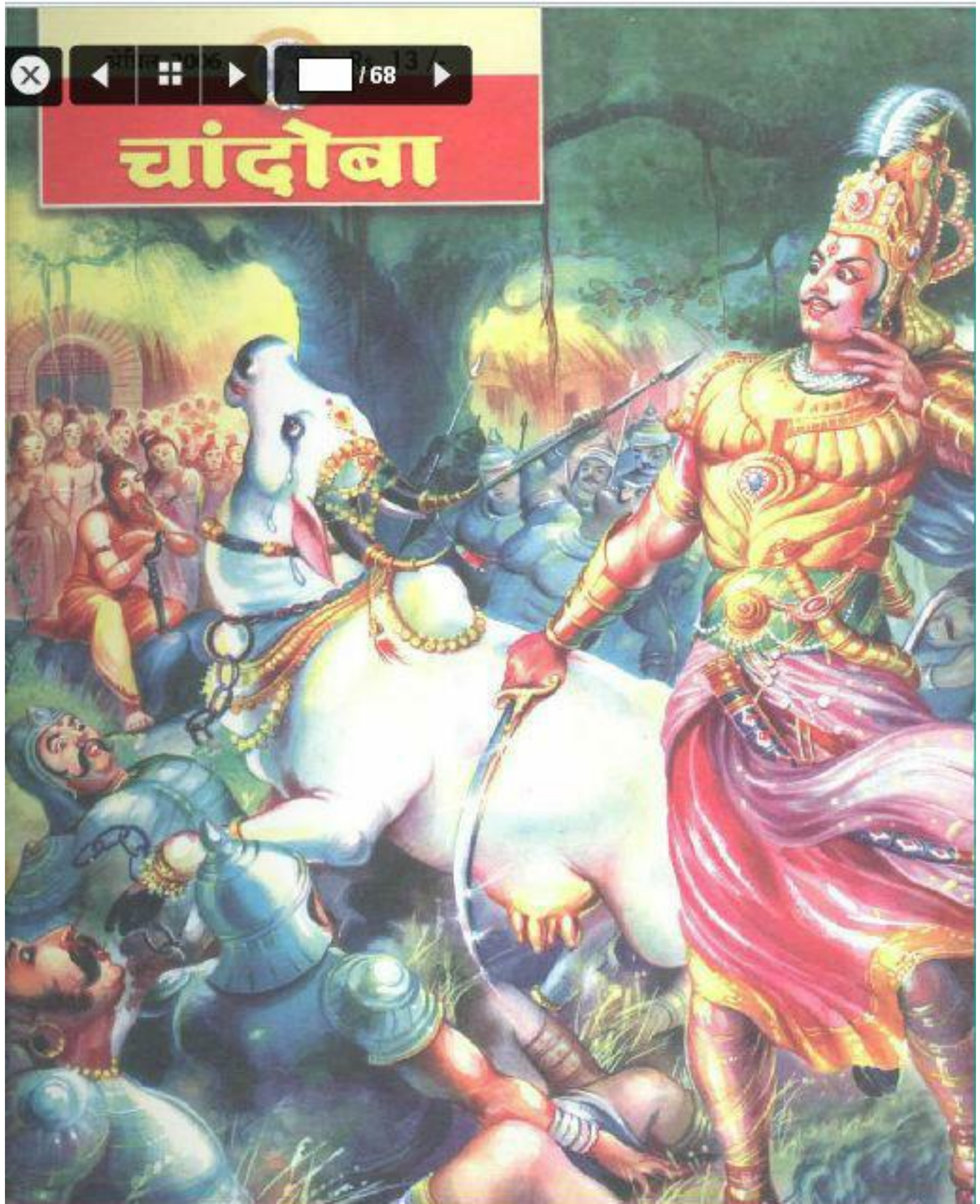

चांदोबा

वाचकांची पत्रे

सर्व बालमासिकांमधे मला आकर्षित करणारे मासिक म्हणजे 'चंदामामा'. वाचकांना ते वेगळ्याच अद्‌भुत विश्वांत घेऊन जाते. न पाहिलेल्या, न ऐकलेल्या गोष्टींनी भरलेले हे मासिक खरोखरच एक वरदान आहे. गेली पंचवीस वर्षे मी हे वाचतो आहे. कांही काळ याचे प्रकाशन स्थगित झालेले होते; पण पुन्हां हे आपला प्रकाश दाखवायला लागले आहे, हे आम्हा वाचकांचे भाग्यच आहे. हा चंदामामा जगांत अक्षय राहो ही माझी मनःपूर्वक इच्छा!

- जी. जॉन केनेडी, हैदराबाद

'चंदामामा' हे भारतीय साहित्याच्या आकाशांतले ध्रुव नक्षत्र आहे. त्याच्या विलक्षण व खास स्वरूपाबद्दल वाचक नेहमीच त्याची प्रशंसा करतात. एक वाचक म्हणून मी हे लिहितो आहे. नित्यनव्या वेताळ कथा, लोकप्रिय धारावाही मालिका या उत्कंठा उत्पन्न करतात. विविध देशांतल्या गोष्टी व माहिती आमच्या ज्ञानांत भर घालते. जातक कथा व पुराणकथाही रोचक असतात. भविष्यांत आपण पंचतंत्र व अरबी कथाही प्रसिद्ध कराव्यात असे मी सुचवतो. 'चंदामामा'ची शानदार वाटचाल यापुढेही अशीच चालूं राहावी अशी माझी प्रार्थना आहे.

- महर्षी, अलाहाबाद

आमच्या लहानवयांत अभ्यासाच्या पुस्तकांत लपवून आम्ही 'चंदामामा' मोठ्या उत्साहाने वाचत होतो. जरा मोठे झाल्यानंतर वेताळाच्या गोष्टी, जातक कथा व इतर मनोरंजनाची सामुग्री मी नीट बाइंड करुन सर्व अंक माझ्या पुस्तकालयांत सुरक्षित ठेवले आहेत. लहानपणी वाचलेल्या अर्ध्या आण्याचा राजा, 'जागते रहो' गोष्टी, आजही मला आवडतात. आकाशांत चमकणाऱ्या चांदोबावर ससा आहे, कीं सूत कातणारी म्हातारी आहे, ते कांही मला माहीत नाही. पण चंदामामा हे महत्वपूर्ण मासिक आहे एवढं मात्र नक्की! या वयांतही मला हे मासिक आनंद देते. दर महिन्याला वाचायची उत्कंठा वाढतच जाते. मनाला शांतता मिळते. घरांतल्या सर्वांना ज्ञान व मनोरंजनाचा आनंद मिळतो.

- दुर्गा, वर्धा

चंदामामाच्या प्रकाशकांचे व वाचकांचे साठ वर्षे पूर्ण झाल्याबद्दल मी मनःपूर्वक अभिनंदन करतो. वाचकांच्यासाठी ज्या स्पर्धा ठेवल्या जातात, त्यांत तुम्ही कोणत्या वर्गात शिकता आहात? आपले वय काय? हे आवर्जून विचारले जाते. मोठ्या वयाचे वाचक असूं नयेत कां? देशभरांत हे मासिक सर्वांचे मन वेधून घेते, हे सर्वांचे मासिक आहे.

- वासुदेव भट्ट, कारवार

पंगु बुद्धी

गिरिधर हा गिरिव्रजपुर देशाचा राजा होता. तो दरवर्षी एका प्रसिद्ध व्यक्तीचा सत्कार करत असे. मंत्री योग्यवेळी देशांतल्या प्रसिद्ध व्यक्तींची यादी करुन राजाला देत असत. त्यांतली जी व्यक्ती राजाला योग्य वाटेल, तिचा राजा सत्कार करत असे.

परंतु त्या वर्षी मंत्र्यांनी दिलेल्या प्रसिद्ध व्यक्तींच्या यादीतली एकही व्यक्ती राजाच्या मनांत भरली नाही. तेव्हां मंत्री राजाला म्हणाले,

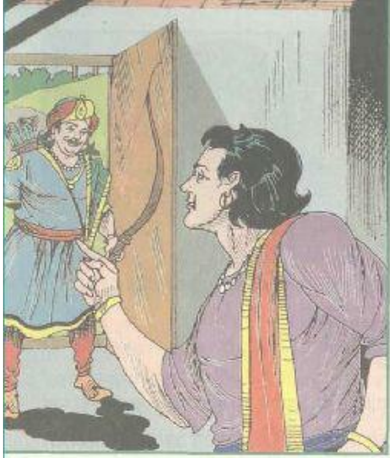
"महाराज, या वर्षी आम्हाला अशी कोणतीही प्रसिद्ध व्यक्ती सापडली नाही जी आपल्याला योग्य वाटेल. सामान्य कलाकार, विद्वान यांची यादी करण्याचा हुकूम व्हावा. आम्ही ती त्वरित बनवून देऊ."

राजाने ही विनंती धुडकावून म्हटले, "विद्वान तर खूप लोक असतात, पण मी अशा विद्वानांचा चाहता आहे, कीं ज्यांच्यामधे कांही असामान्य गुण आहेत. अशा व्यक्ती विरळ असतात. पण कोणत्याही परिस्थितीत मी अयोग्य माणसाचा सत्कार करणार नाही." राजाने स्पष्ट शब्दांत आपले मत मांडले.

असा पंधरवडा गेला. एक दिवस राजा आपल्या परिवाराबरोबर शिकारीला निघाला. दुपारपर्यन्त मोठ्या धामधुमीत शिकार सुरु होती. पण हळूंहळूं सगळे दमून मागे रेंगाळायला लागले. राजा मात्र वेगाने जंगलात पुढे गेला, आणि रस्ता चुकला. आपण वाट चुकलो आहोत हे त्याच्या लगेच लक्षांत आले. पण त्यांची चिंता न करता आपली तहान भागविण्यासाठी पाण्याच्या शोधांत तो तसाच पुढे गेला.

पाणी कुठे दिसेना. पण त्याला एके ठिकाणी एक आश्रम दिसला. तहान भागवण्याच्या आशेने तो आश्रमांत शिरला. पण तेथील दृष्य पाहून तो तहानभूक सर्व कांही विसरला.

लक्ष्मी गायत्री

त्या आश्रमात जितकी मंडळी होती, ती कुठल्या ना कुठल्या स्वरुपांत अपंग, विकलांग होती. परंतु कुणाच्याही चेहेऱ्यावर त्याचे दुःख नव्हते. विकलांग असून त्याचा त्रास त्यांच्या चेहऱ्यावर दिसत नव्हता. त्यांच्यात एक आत्मविश्वास दिसत होता. कुणी टोपल्या विणत होते तर कुणी चटया. कांहीजण कापड विणत होते. हे सगळे बघता बघता राजाला आपल्या तहानेची आठवणच राहिली नाही.

इतक्यांत आतून एक सुंदर तरुण बाहेर आला आणि आदराने म्हणाला, "आपण कोण? आपल्याला काय पाहिजे?"

राजाने आपण कोण आहे हे न सांगता तहान भागविण्यासाठी पाणी मागितले. थंड पाणी पिऊन तहान भागल्यावर, युवकाने दाखवलेल्या जागेवर बसून कुतूहलापोटी त्याने युवकावर प्रश्नांचा भडिमार केला.

हंसतच तो तरुण म्हणाला, "तुमच्या सर्व प्रश्नांच्या उत्तरादाखल मी तुम्हाला ही गोष्ट सांगतो ती ऐका."

मग तो सांगू लागला, "इथून जवळच रेपल्ली नांवाचे एक गांव आहे. पंडित नारायणशास्त्री तिथे रहातात. कृष्णशास्त्री हा त्यांचा एकुलता एक मुलगा आहे. तो सर्व विद्यात पारंगत आहे आणि सुंदर आहे. पण ह्यामुळे तो गर्विष्ठ झाला आहे. तो स्वतःला असामान्य व्यक्ती मानू लागला. त्याचे हे वागणे त्याच्या वडिलांना अजिबात आवडले नाही.

त्यांनी त्याला पुष्कळ समजावून पाहिले की असा गर्व करणे चांगले नाही. विनय हाच पंडिताच्या पांडित्याचा अलंकार आहे. त्याचे वडील समजावून थकले, पण कृष्णशास्त्र्याच्या स्वभावात कांही बदल झाला नाही.

तेथूनच जवळच्या बलभद्रपुरच्या जमीनदारांनी राज्योत्सवाच्या संदर्भात नवीन कवींच्या स्पर्धेची घोषणा केली. ही घोषणा ऐकताच कृष्णशास्त्रीने मनाशी निश्चय केला की ही स्पर्धा तोच जिंकेल आणि त्याचा सत्कार होईल. ह्या विचारांतच तो घोडागाडीतून राजधानीकडे निघाला.

गाडी थोडी दूर गेली असेल तोच कृष्णशास्त्रीला एक काळा तरुण दिसला. त्याला चालता येत नव्हते. चालताना खूप त्रास होत

होता. गाडी दिसताच त्या तरुणाने गाडी थांबवण्यासाठी हात केला.

कृष्णशास्त्री कांही बोलण्या अगोदरच गाडीवान दया येऊन त्या युवकाला म्हणाला, "पायाला लागलं कां?"

तरुण हंसत दोघांकडे बघत म्हणाला, "कांटा बोचला होता. कांटा तर निघाला पण बोच तशीच आहे. मला बलभद्रपुरला जायचे आहे. जर आपणही तिकडेच जात असला तर मला आपल्या गाडीत जागा देऊं शकता?"

त्याचे बोलणे ऐकून कृष्णशास्त्रीने त्याला नीट न्याहाळले. त्याच्या चेहेऱ्यावर हुषारी दिसत होती. त्याने गंभीर स्वरांत त्या तरुणाला गाडीत बसायला सांगितले.

युवक गाडीत बसला. कृष्णशास्त्रीने त्याचे नांव विचारताच तो म्हणाला, "मी थोडा बहिरा आहे. कृपया मोठ्याने बोला."

तिरस्काराने त्याच्याकडे बघत तो जवळ जवळ ओरडलाच, "मी विचारतो आहे की आपलं नांव काय?"

युवक हंसून म्हणाला, "माझ नांव जगन्नाथ आहे. बलभद्रपुरच्या जमीनदारांकडे जी स्पर्धा होणार आहे, त्यांत भाग घेण्यास मी जात आहे."

त्याचे उत्तर ऐकून कृष्णशास्त्रीच्या चेहऱ्यावर एक बेफिकीरपणा आला.

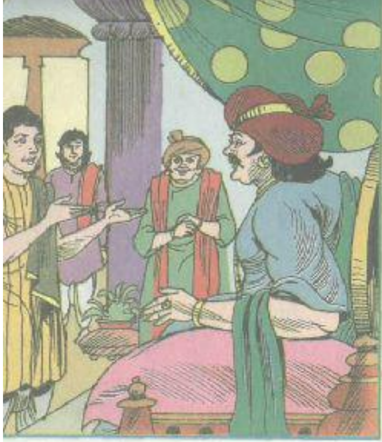
गाडी बलभद्रपुरच्या वेशीवर येताच "इथे एक नरसिंह नांवाचे सुप्रसिद्ध वैद्य आहेत. त्यांच्याकडून पायाला, हाताला औषध लावून येतोच." असे म्हणत तो तरुण खाली उतरला.

दुसऱ्या दिवशीच कवितांची स्पर्धा सुरु झाली. कृष्णशास्त्रीने प्रथमच आपली कविता ऐकवून जमीनदाराची वाहवा मिळवली होती. नंतर आणखी चारपांच कवींनी आपल्या कविता ऐकवल्या. एवढ्यांत जगन्नाथ एका वृद्धाला घेऊन तिथे आला.

त्या वयोवृद्ध माणसाला बघताच जमीनदाराने स्वतः त्यांचे स्वागत केले. आणि "हे वैद्य शिरोमणी धन्वंतरी नरसिंह" अशी त्यांची सर्वांना ओळख करुन दिली.

तेव्हां बाजूला उभ्या असलेल्या जगन्नाथकडे बघत नरसिंह जमीनदारांना म्हणाले, "ह्याचं नाव जगन्नाथ आहे. काल दुपारी लंगडत माझ्याकडे

आला. पायांत कांटा गेला होता. वेदनेने तडफडत होता. म्हणून औषध लावलं. इकडल्या तिकडल्या गप्पा मारताना कळलं की हा कविता स्पर्धेत भाग घेण्यासाठी आला आहे. मी गमतीत त्याला म्हटलं की औषधावर एक कविता ऐकव तर खरं."

तेव्हां याने तावडतोब एक कविता ऐकवली, त्याचा सारांश आहे, सर्व वैद्य औषध देतात, पण प्रेमाने, मायेने दिलेले औषध अमृतापेक्षा गुणकारी आहे. एवढंच नाही तर ते औषध भविष्यांतल्या रोगांचे पण निवारण करते. आजचे हे वैद्य असेच असल्यामुळे मला औषध नाही तर अमृत मिळाले आहे. आणि यांत कुठलीही अतिशयोक्ती नाही. आता अशी कविता ऐकल्यावर जगन्नाथला कसं सोडणार? म्हणून बरोबर घेऊन आलो आहे."

जमीनदार टाळ्या वाजवत म्हणाला, "वा! वा! जगन्नाथ, आता आपल्या कवितेने आम्हाला धुंद करुन टाका."

वैद्य नरसिंह जमीनदाराला म्हणाले, "एका आजारात याला बहिरेपण आलं आहे. लौकरच मी ह्याच्यावर उपचार करुन याला बरा करीन."

जमीनदार म्हणाला, "बहिरा असला म्हणून काय झालं? मनुष्याला शारीरिक व्यंग असले तर हरकत नाही, पण त्याची बुद्धी चांगली हवी."

त्यानंतर जगन्नाथने आपल्या सुमधुर कवितांनी श्रोत्यांना अगदी मंत्रमुग्ध केले. त्याच्या कविता ऐकल्यावर कृष्णशास्त्रीसकट सर्व कवींना त्यांच्या कविता शुष्क व नीरस वाटूं लागल्या. कृष्णशास्त्रीला वाटले की जगन्नाथने नुसत्या काव्यांतच नाही तर मानवतेबद्दलपण त्याला धडे दिले. त्याचे मन आता गर्व सोडून विनयशीलतेकडे हळूंहळूं वळूं लागले.

स्पर्धेनंतर जमीनदाराने जगन्नाथचा सत्कार करुन त्याच्या इच्छेप्रमाणे त्याला राजकवीच्या पदावर नियुक्त केले.

विश्रांतीच्या वेळी कृष्णशास्त्री जगन्नाथला भेटून म्हणाला, "गाडीत प्रवास करताना मी आपल्याला बेफिकीरीने वागवले. मनांत आपली हेटाळणी केली. त्याकरिता आपण मला क्षमा करा. आपण एवढे श्रेष्ठ कवी आहात याची मला कल्पना नव्हती."

जगन्नाथ शांत स्वरात म्हणाला, "अपंग व्यक्ती श्रेष्ठ असेल तरच तिचा मान ठेवला पाहिजे, असे समजणे चुकीचे आहे. जे असा विचार

करतात, ते बुद्धीने अपंग असतात."

जगन्नाथचे शब्द कृष्णशास्त्रीला चाबकाच्या फटक्याप्रमाणे लागले. तो एक क्षण गप्प राहिला, आणि नंतर म्हणाला,

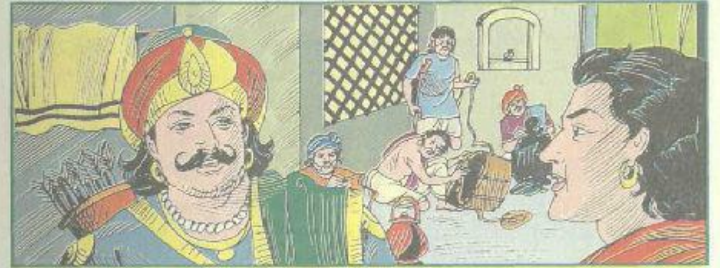
"आपल्याला माहीतच आहे की कधी कधी विष सुद्धा अमृताचे काम करते. आपले कांही बोलणे मला विषासारखे वाटले, पण माझी खात्री आहे की पुढे जाऊन तेच शब्द अमृताचे काम करतील. आणि ज्या मानसिक आजाराने मी ग्रस्त आहे, त्यापासून मला मुक्ती मिळेल. मला आता समजले आहे की शारीरिक व्यंगापेक्षा मानसिक व्यंग कितीतरी पटींनी वाईट आहे. तो एक मानसिक रोग आहे. मला आपला निरोप घेण्याची परवानगी द्या." असे म्हणून हात जोडून तो निघून गेला.

त्यानंतर त्याने आपल्या गांवाच्या वेशीवर एक आश्रम स्थापन केला. त्यांत त्याने अपंगांना आश्रय दिला. त्यांच्यात जगण्याची उमेद निर्माण केली. त्यांना उदरनिर्वाहासाठी धंद्याला योग्य असे शिक्षण देण्यास सुरवात केली.

गोष्ट संपवून युवक म्हणाला,

"महाशय, मीच तो कृष्णशास्त्री. चार वर्षांपूर्वी मी हा आश्रम स्थापन केला. जगन्नाथने या आश्रमाची माहिती मिळवली. आता मनांत येईल तेव्हां ते इकडे येतात. तेच माझे गुरुदेव आहेत. वेळोवेळी तेच आम्हाला मार्गदर्शन करत असतात. हा आश्रम मी त्यांच्या प्रेरणेनेच स्थापन केला. एकदा मी त्यांच्याशी अत्यंत बेफिकीरीने वागलो होतो. त्याबद्दल प्रायश्चित म्हणूनच मी याची स्थापना केली. आणि त्यांना मी माझे गुरु मानतो." कृष्णशास्त्रीचे म्हणणे राजाने लक्ष देऊन ऐकले होते.

आनंदाच्या उकळ्या फुटून तो म्हणाला, "मी या देशाचा राजा गिरिधर आहे. मी दरवर्षी माझ्या राज्यांतल्या एका असामान्य व्यक्तीचा सत्कार करतो. परंतु यावर्षी माझ्या मंत्र्यांना अशी कोणी व्यक्ती मिळाली नव्हती. म्हणून मला खूप काळजी वाटत होती. पण आज मला अशा दोन असामान्य व्यक्ती मिळाल्या आहेत ज्यांचा याच वर्षी नाही, तर आयुष्यभर मी गौरव करत राहीन. आणि हे माझे सौभाग्य आहे."

होता. तो त्यातून शुद्धीवर आला. त्याने चारी बाजूला नीट न्याहाळून बघितले व नवीन जागी आल्यासारखा व कांही समजत नसल्यासारखा तो उद्गारला, "मी कुठे आहे? मी कोण आहे? मांत्रिकाने त्याच्याजवळ जाऊन त्याच्या खांद्यावर हात ठेवून म्हटले, "तू केशव आहेस. महामांत्रिक ब्राम्हदंडीच्या गुहेत तू आहेस. तो बध उपासकांचा कल्पद्रुम.. उन्मत्त भैरव."

केशवने गुहेत सर्वत्र नजर फिरवली. आणि आश्चर्याने बघत त्याने आठवण्याचा प्रयत्न केला. हळूं हळूं त्याची स्मृति जागृत होऊं लागली. त्याने ब्राम्हदंडी व जयमल्लाला ओळखले आणि कालभैरवाच्या मूर्तीकडे बघून तो म्हणाला, "कालभैरवाच्या डोळ्यांतली चमक जरा कमी झाल्यासारखी वाटते आहे. सारं कांही विचित्र वाटतंय. काय झालं जयमल्ल?" त्याने मागे वळून जयमल्लला विचारलं.

जयमल्ल कांही बोलणार तेवढ्यांत मांत्रिकाने त्याला थांबवून विचारले, "कांही नाही केशव, मी जरा बेसावध होतो. कोणा क्षुद्र मांत्रिकाने माझ्यावर वार केलेला आहे. तू भिऊं नकोस. मी त्या मांत्रिकाचा कालभैरवाला बळी देणार आहे. तो आमचे का[illegible]

"गुरु, आ[illegible] शत्रू आपल्याला शोधत डोंगर चढून येतो आहे. आपण कुठेतरी पळून जाऊं या. मार्ग दाखवावा." जयमल्ल म्हणाला.

"पळून जायचं? ते शक्य नाही. हा महामांत्रिक ब्राम्हदंडी शत्रूला घाबरुन पळून जाणार? शिष्या, अरे तू काय बोलतो आहेस? तुला माझी मंत्रशक्ती माहीत नाही. मी राजाच्या सैनिकांना घाबरत नाही किंवा त्यांच्या बरोबरच्या त्या फालतू मांत्रिकालाही घाबरत नाही. काल भैरव माझे रक्षण करील... मी इथूनच त्या मांत्रिकाला मारुन टाकीन. त्याने अगोदर माझ्यावर हल्ला केलेला आहे, मी त्यालाच चांगला धडा शिकवीन. तुम्ही दोघेजण मात्र दूर कुठेतरी जाऊन लपून बसा." असे म्हणून ब्राम्हदंडी कालभैरवाच्या मूर्तीजवळ गेला.

केशवने आपले धनुष्यबाण उचलले. त्यानंतर तो व जयमल्ल गुहेतून बाहेर पडले आणि दगडांच्या नि झाडांच्या मागून लपत-छपत हत्तींच्या झऱ्याच्या दिशेने पळायला लागले. (क्रमशः)

वेताळ कथा

शरनिधीचे बुद्धिबळ

निश्चयी विक्रमार्क पुन्हां झाडाजवळ आला. त्याने झाडावरुन शव खाली उतरवले आणि खांद्यावर घेतले. तो स्मशानाच्या दिशेने चालूं लागला. तेव्हां प्रेतांत लपलेला वेताळ म्हणाला, "राजन, मध्यरात्रीची वेळ आहे, सगळीकडे नीरव शांतता पसरली आहे. तरीही न घाबरता मला वाहून नेतो आहेस. दमण्याचे नाव नाही. अरे, तुझा मौल्यवान वेळ कशाला वांया घालवतोस? मला असं वाटतंय की शेवटी तुझे कष्ट वाया जातील. कांही लोकांना कांही खेळ विशेष आवडतात. शरनिधि राजाला बुद्धिबळ फार आवडत असे. या खेळांत एकदा त्याने एका गंधर्वावर विजय मिळवला. अटी

प्रमाणे जिंकल्यावर त्याला पुन्हा तारुण्य प्राप्त होणार होते. पण विजय मिळूनसुद्धां त्याने ही सुसंधी आपल्या हातून निसटूं दिली, त्याची गोष्ट सांगतो. नीट लक्ष देऊन ऐक.'' आणि वेताळ शरनिधीची गोष्ट सांगू लागला.

शरनिधी हा मधुबनावर राज्य करत असे. बुद्धिबळ हे त्याला आपल्या प्राणांपेक्षाही प्रिय होते. दरवर्षी आपल्या राजधानीत तो बुद्धिबळ स्पर्धा घेत असे.

शरनिधीची पत्नी प्रभावती देवी आणि वैजयंती व मेघना या त्याच्या दोघी मुलींना देखील बुद्धिबळाची विशेष आवड होती.

एका पौर्णिमेच्या रात्री वैजयंती आणि मेघना उद्यानात बसून बुद्धिबळ खेळण्यांत अगदी गुंगून गेल्या होत्या. त्याचवेळी आकाशांत विहार करणाऱ्या समीर नावाच्या यक्षाने त्यांना पाहिले. उत्कंठेपोटी त्याने आपला रथ तिथे उतरविला. वैजयंती जिंकताच प्रत्यक्ष अवतरुन तो म्हणाला, ''वैजयंती, तू उत्कृष्ट खेळलीस.''

अकस्मातपणे समोर उभ्या राहिलेल्या गंधर्वाला पाहून दोघी बहिणी घाबरुन गेल्या. स्वतःला सावरत प्रथम वैजयंती म्हणाली, ''या उपवनात कुणा परक्याला येण्यास बंदी आहे. इथे विशेष पहारा असताना आपण येथे कसे आलात?''

''मी एक गंधर्व असून माझे नांव समीर आहे. बुद्धिबळ हा माझा आवडता खेळ आहे. चांदण्यात आकाशांत विहार करत असताना आपल्याला खेळत असलेले बघून भूमीवर उतरल्याशिवाय मला राहवले नाही. तुमची हरकत नसल्यास तुम्हा दोघींपैकी एकीशी मी बुद्धिबळ खेळू इच्छितो.''

मान डोलवून वैजयंतीने आपली इच्छा दर्शविली. लगेच खेळ सुरु झाला. बघता-बघता गंधर्वाने वैजयंतीला हरविले. आणि तो मेघनाला म्हणाला, ''तुम्ही पण खेळणार का?''

आपण हरूं हे माहित असूनही तिने गंधर्वा-बरोबर खेळण्याची इच्छा दर्शविली. कारण तिला असे वाटत होते की ही एक अविस्मरणीय अशी सुवर्णसंधी आहे.

खेळ सुरु झाला. मेघना अतिशय विचारपूर्वक चाली खेळत होती. पण दहा चालीतच गंधर्वाने तिला हरवले आणि तो खो खो हसू लागला. जणूं

कांही त्याला असे सुचवायचे होते की माझ्यासमोर तुमच्यासारख्या नवशिक्यांची काय पत्रास?

''पुढच्या पौर्णिमेस ठीक याचवेळी मी परत येईन. पुन्हा एकदा खेळू.'' असे म्हणून तो रथाकडे वळला.

दोन्ही राजकन्या अंतःपुरात उशिरा आलेल्या पाहून महाराणीने विचारले, ''परत यायला एवढा उशीर का झाला? याचा अर्थ असा की इतका वेळ उपवनात बुद्धिबळ खेळत होता?''

मेघना म्हणाली की, ''हो, एक गंधर्व आमच्या दोघींबरोबर बुद्धिबळ खेळला.'' आश्चर्याने राणी प्रभावतीने वैजयंतीला विचारले ''अग. हे खरंच कां?''

''हो आई, मेघना खरंच सांगते आहे. तो असं म्हणाला की पुढल्या पौर्णिमेला परत येऊन बुद्धिबळ खेळीन.'' वैजयंती आईची शंका दूर करत म्हणाली.''

इतक्यात राजा शरनिधी तिथे आला. राणीने सगळी हकीगत त्याला सांगितली. शरनिधि अचंब्याने म्हणाला,

''याचा अर्थ गंधर्व पुन्हा इथे येणार.'' आणि तो आपल्या विचारांत गढून गेला.

पुढील पौर्णिमेच्या दिवशी पहिल्या प्रहरात वैजयंती, मेघना चंद्रशिळेवर बसलेल्या होत्या. राजा, राणी चमेलीच्या कुंजामागे उभे राहून गंधर्वाची वाट बघत होते.

थोड्याच वेळात गंधर्व उपवनांत आपल्या

रथांतून उतरला. लताकुंजाकडे दृष्टिक्षेप टाकीत तो राजा व राणीला उद्देशून म्हणाला, ''शरनिधी, महाराणींबरोबर लताकुंजामागे लपण्याची काय गरज आहे? तुमची हरकत नसेल तर मला तुमच्याबरोबर देखील बुद्धिबळ खेळायचे आहे. आपण खेळाल?''

गंधर्वाने स्वतः बोलाविल्यामुळे शरनिधी खूष होऊन पुढे आला. राजा आणि समीर शिळेवर समोरासमोर बसले. प्रभावती देवी, वैजयंती, मेघना कडेला बसल्या होत्या.

''स्पर्धा कुठलीही असूं दे. पैज लावल्यावरच खरी मजा येते. तुमचे काय म्हणणे आहे?'' सोंगट्या ठीक करत गंधर्व म्हणाला. शरनिधीने मजेत गंधर्वाला विचारले, ''मग डावाला काय लावायचे?''

तेव्हां गंधर्व म्हणाला, ''जर मी पैज हरलो तर माझ्या सामर्थ्याने या उतारवयांत तुम्हाला पुन्हां तारुण्य प्राप्त करुन देईन. जर तुम्ही हरलात तर तुमच्या मुलींपैकी एकीचा विवाह माझ्याशी करुन द्या. बोला, ही अट मान्य आहे तुम्हाला?''

राजा विचारांत पडला. जर तो हरला तर गंधर्व त्याचा जांवई होईल. आणि जिंकला तर त्याचे वृद्धत्व जाऊन त्याला पुन्हा यौवन प्राप्त होईल. 'मी हरलो अथवा जिंकलो, दोन्ही बाजूंनी माझाच फायदा होणार आहे'' या विचाराने राजा खूष झाला.

त्यावेळी दोघी राजकुमारी पण हाच विचार करु लागल्या. आपल्या वडिलांना गंधर्वाने हरविल्यावर तो कुणाचा स्वीकार करेल? राणी गंभीरपणे दुसराच विचार करत होती. आपल्या म्हाताऱ्या होणाऱ्या पतीने गंधर्वाला हरवून जर यौवन प्राप्त केले, तर तो आपल्याकडे दुर्लक्ष करेल. आणि कुण्या दुसऱ्या स्त्रीशी लग्न केलं तर? ती काळजीत पडली.

एवढ्यांत एक चमत्कार झाला. आकाशांतून आणखी एक रथ बागेत उतरला. सगळे अवाक् होऊन त्या रथाकडे पाहात असताना त्यांतून एक अतिशय सुंदर तरुणी खाली उतरली.

शरनिधी राजाने तिला डोक्यापासून पायां-पर्यंत न्याहाळत आश्चर्याने विचारले ''देवी, आपण कोण हे कळेल का?''

''मी या गंधर्वाची पत्नी आहे. हे ज्या सौंदर्यवतीशी विवाह करण्यास इतके उत्सुक आहेत, ती आहे तरी कोण? हे पहाण्यासाठी मी येथे आले आहे.'' कुत्सितपणे ती म्हणाली.

राजाने एक निर्णय घेतला व तो गंधर्वाला म्हणाला,

''ठीक आहे. खेळ सुरुं करुं. पण एक अट आहे. बुद्धिबळाच्या या खेळांत जय-पराजय कुणाचाही होवो, पण त्यामुळे मला वा माझ्या कुटुंबास त्रास होता कामा नये. हे आपल्याला मान्य आहे?''

गंधर्वाने एकवार आपल्या पत्नीकडे पहिले व शरनिधीला म्हणाला,

''आपण काय विचार करत आहात हे मला समजले आहे. वचन देतो की मी आपल्याला कुठलाही त्रास होऊं देणार नाही.''

खेळ चालू असताना अधून मधून गंधर्व आपल्या पत्नीकडे तिरप्या नजरेने पहात होता. गंधर्वपत्नीने शरनिधीला खेळांत अप्रत्यक्षपणे मदत केली. गंधर्वाचा पराजय झाला.

दुःखी गंधर्व शरनिधीला तारुण्य देणारा मंत्र उच्चारणार, तेवढ्यांत राजा म्हणाला, ''मला हे तारुण्य नको आहे.''

गोष्ट सांगून वेताळ विक्रमार्क राजाला म्हणाला,

''हे राजन, शरनिधीच्या वागण्यांत एक अनिश्चितता दिसते. राजा बुद्धिबळात हरला किंवा जिंकला तरी त्याचाच फायदा होईल, असे गंधर्वाने आश्वासन दिले, हे त्याचे भाग्यच. पण जेव्हां पैज जिंकूनही यौवन स्वीकारण्यास नकार दिला, हा त्याचा मूर्खपणा नव्हे कां? राजा पराजित होता, तर आपल्या एका मुलीचा त्याला गंधर्वाशी विवाह करुन द्यायला लागला असता. माझ्या या शंकांची उत्तरे माहित असूनही तू गप्प राहिलास तर तुझ्या शिराची शकले होतील.''

वेताळाचे शंकानिरसन करण्यासाठी विक्रमार्क उत्तरादाखल म्हणाला, ''हे खरं आहे की शरनिधी राजा कमकुवत मनाचा होता. हरलो-जिंकलो तरी फायदा आपलाच आहे, यांतच त्याला आनंद होता. परंतु खेळ सुरु होण्यापूर्वी गंधर्वाच्या मनांतला सुप्त हेतू त्याच्या पत्नीने उघड केला. तेव्हां शरनिधिला कळले की तो हरुन जर त्याच्या एका मुलीला गंधर्वाशी विवाह करावा लागला तर केवढा अनर्थ होईल! तसंच गंधर्वाच्या वराने त्याला तारुण्य प्राप्त झालं तर भविष्य-काळांत कितीतरी अडचणी येतील. तो बुद्धिमान असल्याने पुढील संकटांचा त्याला बरोबर अंदाज आला. जर तो मुलींच्या वयाचा झाला तर त्या त्याला आपला पिता कसा मानतील? महाराणी वृद्धत्वाकडे झुकलेली आणि तो तरुण, तर जग हंसणार नाही कां? म्हणून शरनिधीने घेतलेल्या निर्णयात ना कांही चूक आहे ना कांही मूर्खपणा. उलट ह्यांत त्याची श्रेष्ठ बुद्धिमत्ताच व चातुर्य सिद्ध होते.

राजाच्या मौनभंगामुळे वेताळ शवासहित अदृश्य झाला आणि पुन्हां झाडावर जाऊन बसला.

- शांतकुमार यांच्या कथेवर आधारित

आपला राष्ट्रीय पक्षी

मोर पक्षी हे भारताचे वैशिष्ट्य आहे. असं सांगतात कीं जगज्जेता अलेक्झांडरने जेव्हां इ.पू. ३२६ मधे भारतावर स्वारी केली तेव्हां त्याने प्रथम मोर पाहिला. त्याला तो इतका आवडला कीं त्याने ग्रीसला परत जाताना कांही मोर बरोबर नेले.

संस्कृतमधे मोराला एक शब्द आहे, त्याचा अर्थ "हजार डोळ्यांचा जीव" असा आहे. मोराची लांब निळी मान, डोक्यावर पंख्यासारखा तुरा आणि अत्यंत सुंदर पिसांची शेपूट, यामुळे मोर (त्याच्या मादीला लांडोर म्हणतात) हा सर्वांत सुंदर पक्षी आहे.

प्रत्येक पिसावर अर्धचंद्राकृति 'डोळा' असतो. मोराने शेपटी उंचावली की तिचा पंख्यासारखा पिसारा फुलवला जातो. जणूं कांही हजारो डोळे तुमच्याकडे बघत असतात असं वाटतं.

मोराची पिसे वर्षांतून एकदा झडतात व नवीन पिसे येतात. ही पिसे जमवून त्यांचे सुरेख पंखे बनवतात.

सम्राट शाहजहानच्या मयूर सिंहासनावर रत्नखचित मोर जडवलेले होते. तो अमूल्य ठेवा नादीरशाहने इराणला नेला.

भारतीय पुराणांत, कृष्णाच्या मुकुटावर मोरपीस असल्याचा उल्लेख आहे. शंकराचा पुत्र कार्तिकेय याचे वाहन मोर आहे.

उत्तर प्रदेशांतली एक लोककथा

जमीनदार व त्याची कल्यार

सेठ गिरिधारीलाल हा कालीवन गांवचा जमीनदार होता. त्याची भलीमोठी शेती होती. त्यासाठी त्याने बरेच शेतमजूर कामावर ठेवले होते. तो तसा कंजूष शेटजी नव्हता, पण पैसे देताना मात्र तो कंजूषी करीत असे. तो मजुरांना सगळे पैसे देत नसे. किंवा या ना त्या कारणाने पैसे देण्यास वेळ लावत असे.

बिचारे मजूर दुसरीकडे कुठे काम मिळणार नाही, हे जाणून कांही न बोलता कामावर राहात असत. लबाड शेटजी एखादा शुभ दिवस किंवा सण असेल त्या दिवशी मजुरांना बोलवून त्यांच्या पगाराचा कांही हिस्सा तो त्यांना देत असे. तो हे करत असे, म्हणजे त्यांनी कांही तक्रार करु नये. आणि त्यांच्या बाजूने ते कांही न बोलता गुपचूप घरी जात असत, त्यांना थोडे समाधान असे की आजचा दिवस तरी पूर्ण जेवण जेवता येईल. आणि केव्हांतरी तरी शेटजी त्यांची संपूर्ण बाकी चुकती करील. त्यांना माहित होतं की कांही झालं तरी तो कांही गरीब होणार नाही. त्याच्याकडे जरुरीपेक्षां पुष्कळ पैसा होता.

एक दिवस गिरिधारीलाल गुरं खरेदी करण्यासाठी महिन्याच्या बाजाराला निघाला. घरच्या गाई आटल्यासारख्या झाल्या होत्या. त्याला, त्याच्या बायकोला आणि दोन मुलांना पुरेल, एवढे दूध देत नव्हत्या. बाजारांत त्याने दोन दुभत्या गाई भाव करुन घेतल्या. त्याला वाटले हा सौदा चांगला झाला. आणि एकदम त्याच्या लक्षांत आले की पैशाचा बटवा तर तो

घरी विसरलाय. तो विचारांत पडला. त्याला तो सौदा हातचा जाऊं द्यायचा नव्हता.

पण हे देखील माहित होते की गुरांचा व्यापारी दुसऱ्या दिवसापर्यन्त वाट बघणार नाही. तो गाई विकून टाकेल किंवा दुसऱ्या बाजारात घेऊन जाईल. शेटजींना माहित होते की कसेही पैसे जमवून आजच त्या गाई विकत घेतल्या पाहिजेत.

गिरीधारीलाल सावकाराच्या शोधांत हिंडला. त्याला बाजाराजवळच एक सावकार सापडला. पण त्याला कोणीतरी जामीन हवा होता किंवा तारण वस्तू हवी होती.

त्यावेळी त्याच्याकडे सोन्याची मूठ असलेली कट्यार होती. त्याच्या आजीने ती त्याला बक्षिस दिली होती. तो बाहेर जाताना चोरांच्या भीतीने ती नेहमी स्वतःजवळ ठेवीत असे.

सावकाराने ती तारण म्हणून घेऊन त्याला हवे असलेले पैसे दिले. पैसे परत फेडून कट्यार कांही दिवसातच परत घेऊन जाईन, असे सांगून गिरीधारीलाल तेथून निघाला. बाजारांत जाऊन गाईंसाठी पैसे देऊन, एका माणसाला जेवणाच्या बोलीवर मदतीला घेऊन गाई घरी घेऊन आला.

गिरिधरलाल त्या आठवड्यांत किंवा त्याच्या पुढल्या आठवड्यांतही सावकाराकडे गेला नाही. सावकाराने दोन महिने शांतपणे त्याची वाट पाहिली. पण शेटजींचा कांही पत्ता नव्हता. तो ती कट्यार हातांत घेऊन विचार करुं लागला. काय करावे? ही विकून त्याबद्दल मुद्दल आणि व्याज वसूल होईल एवढी किंमत मिळेल कां? खरंतर सावकाराकडून अशी कट्यार कोण विकत घेईल? आणि कुणाला विचारलं तर या गोष्टीचा गवगवा होईल, आणि त्याची पत जाईल.

म्हणून त्याने कट्यारीबद्दल मौन बाळगायचे ठरविले आणि आपल्या नोकराला जमीनदाराकडे पाठवले. जमीनदार भेटला नाही आणि वाट बघत उगाच वेळ घालवण्यात अर्थ नाही, म्हणून तो

नोकर परत आला. थोड्या दिवसांनी परत त्याने नोकराला गिरिधारीलालकडे पाठवले. त्यावेळी त्याला

''जमीनदार झोपलेत व आत्ता त्यांना उठवता येत नाही'' असे सांगण्यात आले.

सावकाराने अजूनही शांतपणा सोडला नाही. आत्तापर्यन्त नोकराकरवी पाठवलेले निरोप ऐकून आता तरी गिरिधारीलाल कर्जाचे पैसे चुकते करुन आपली कट्यार परत घेऊन जाईल, म्हणून त्याने अजून थोडे दिवस वाट बघितली आणि मनाशी एक बेत पक्का केला. जेव्हां त्याचा न्हावी सुखराम केस कापण्यासाठी घरी आला तेव्हां सावकाराने त्याला गिरीधरलालने त्याच्याकडून कर्ज घेऊन ते कसे परत दिले नाही, हे सांगितले.

तसेच त्याबद्दल तारण म्हणून दिलेली सोन्याच्या मुठीची कट्यार कशी सापडत नाहीये, हेही सांगितले.

सावकार असेही म्हणाले, ''जमीनदार कट्यार सोडवून घ्यायला आले नाहीत, तर बरंच होईल. म्हणजे पैसे घ्यायला लागणार नाहीत, आणि कट्यार द्यायला लागणार नाही.''

सावकाराला माहित होते की न्हावी बातम्या पुरविण्यांत पटाईत असतात. लवकरच पुष्कळ लोकांना शेठजींचे न फेडलेले कर्ज आणि घरातून गायब झालेल्या कट्यारीविषयी माहिती मिळेल. आणि बरोबर तसंच झालं. जेव्हां सुखराम गिरिधारीलालकडे केशकर्तनासाठी गेला तेव्हां ही बातमी त्यांच्या कानी घालायला तो विसरला नाही.

आत्तापर्यन्त सावकाराचे कर्ज आपण अजूनही फेडले नाही याची गिरिधारीलालला कांहीही लाज वाटत नव्हती. पण आता त्याला वाटले, कीं आत्तापर्यन्त सर्वांना ही बातमी कळली असणार, तेव्हां आता सावकाराला सांगावे की ''पैसे परत हवे असतील तर माझी कट्यार परत दे.''

त्याने सावकाराकडे जाताना जरूर तेवढे पैसे स्वतःजवळ ठेवले. त्याची खात्री होती की त्याला एक पैसाही जास्त द्यावा लागणार नाही.

ज्या वेळी सावकाराने कट्यार चोरीला गेल्याचे गिरिधारीलालला सांगितले तेव्हां त्याने

खूप आरडाओरडा करुन म्हटले, ''सावकार तारण म्हणून कटयार ठेवेल असा कुणाचा विश्वास बसेल कां?''

त्याच्या सोन्याच्या मुठी विषयी कांहीही न बोलता, सावकाराकडे तुच्छतेने बघत जोरजोरांत हंसून जमावाचे लक्ष वेधत तो आणखी उंच स्वरांत म्हणाला, ''सावकाराकडून कटयार कोण चोरणार?''

जेव्हां भरपूर लोक जमले असं त्याने बघितलं, तेव्हां तो सावकाराला म्हणाला, ''तू एकदा घरांत का शोधून बघत नाहीस?'' त्याला असं वाटत होतं की सावकार आंत शोधून बाहेर येऊन म्हणेल,

''तुम्ही कर्ज परत फेडू नका. आपण हा व्यवहार इथेच मिटवूं.

सावकार दीनपणे आत गेला आणि बराच वेळ बाहेर आला नाही.

गिरीधारीलाल अधूनमधून खिशांतून आपला पैशांचा बटवा बाहेर काढत होता म्हणजे लोकांना कळावे की तो नक्की पैसे देणार आहे आणि तो किती प्रामाणिक आहे.

अचानक सावकार बाहेर येऊन त्याला म्हणाला,

''शेटजी, मला तुमची कटयार सापडली! ही काय! मी नीट जपून ठेवली होती पण कुठे ठेवली ते आठवत नव्हते. ही घ्या. आता मला पैसे देता कां? म्हणजे हा खूप दिवस लांबलेला व्यवहार एकदाचा पूर्ण होईल.'' शेवटच्या शब्दांवर मुद्दामच जोर देत तो म्हणाला. म्हणजे लोकांनाही हे समजेल.

गिरिधारीलालला आता कर्जाची रक्कम आणि त्यावरचे व्याज देण्यावाचून गत्यंतरच नव्हते. थोड्या वेळाने खाली मान घालून तो तिथून निघाला. त्याची टर उडविणाऱ्या लोकांकडे तो मान वर करुन पाहूं शकला नाही. पण गिरिधारीलाल चांगला धडा शिकला.

त्याच्या लाजिरवाण्या परिस्थितीचा जर कुणाला फायदा झाला असेल तर त्याच्या शेतमजुरांनाच; त्यांना तावडतोब त्यांचा पगार मिळाला.

व्यापार–व्यापारी

कमलापूर नांवाचे एक छोटे गाव आहे. तिथे रमाकांत नांवाचा मोठा प्रसिद्ध सोनार होता. तो अकस्मात मरण पावला. आता त्याचा मुलगा रंगनाथ हाच संपूर्ण व्यापार आणि मालमत्तेचा वारस बनला. त्याला व्यापारांत रस नव्हता. त्यामुळे तो तिकडे अजिबात लक्ष देत नसे. केव्हांही बघा, चैनीत, करमणुकीत वेळ घालवत असे. जमाखर्चाच्या बाबीत अजिबात लक्ष घालत नसे. त्याचं त्यांत कांही घेणेदेणेच नसावे, असा धंदा तो करीत असे.

एक दिवस रंगनाथ आपल्या आंब्याच्या बागेत फिरत असताना दागिने घडविण्याच्या कामाचा प्रमुख तिथे येऊन म्हणाला, ''मालक, असं कानावर आलंय की कोणी दूरचा व्यापारी इथे एक नवे दागिन्याचे दुकान उघडतो आहे. विचार करा की अशा परिस्थितीत आपलं कसं होणार? आपण त्याच्यासमोर टिकाव धरुं शकूं कां? त्यामुळे आपल्या धंद्याचे नुकसान नाही का होणार?''

रंगनाथ कुत्सितपणे हसून म्हणाला, ''आपल्याकडेकुशल कारागीर आहेत. आपण जे दागिने बनवतो, ते घ्यायला मोठ्या संख्येने लोक येतच रहातात. तेव्हां या नव्या व्यापाऱ्याची जरासुद्धां काळजी करु नका. तो आपलं कांहीही बिघडवूं शकणार नाही.''

एक महिन्यांत नव्या व्यापाऱ्याने आपले दुकान सुरुं केले. तीन चार महिन्याच्या आंतच तो श्रेष्ठ व्यापारी समजला जाऊं लागला. मोठ्या संख्येने लोक त्याच्या दुकानांत दागिने घेण्यास जाऊं लागले.

यामुळे रंगनाथचे उत्पन्न कमी होऊं लागले. आता दुकानात काम करणाऱ्यांचा पगार देणे सुद्धा अशक्य होऊ लागले.

रंगनाथला वाटले की आता या शहरात राहाणे

लक्ष्मीपति

योग्य नाही. कारण इथे त्याला कोणी मान देत नाहीत. तसंच वेळोवेळी त्याचा अपमान करायलाही लोक मागेपुढे पहात नाहीत. एका रात्री, आपल्या बायको मुलांना तिथेच ठेवून तो गुपचूप घर सोडून निघून गेला. त्याला स्वतःलाच माहीत नव्हते की तो कुठे निघालाय, आणि त्याला कुठे जाऊन पोहोचायचे आहे! दुसऱ्या दिवशी दुपारपर्यन्त तो चालतच राहिला. शेवटी दमून तो एका झाडाखाली बसला. त्याने डोळे मिटून घेतले.

त्याच वेळी शेतांची पहाणी करुन जमीनदार सूर्यभूपती बग्गीतून परत चालला होता. त्याने रंगनाथला नीट निरखून बघत मनाशी विचार केला, "याचा वेष पाहून कुठल्यातरी संपन्न घरचा दिसतो. कदाचित् एकदम तब्येत बिघडली असावी." त्याने नोकराना सांगून अतिथीगृहात त्याला नेण्याची व्यवस्था केली.

नोकरांनी रंगनाथची चौकशी केली. पण खूप थकला असल्यामुळे तो नीट बोलूं शकला नाही. त्यांनी त्याला बैलगाडीतून अतिथीगृहात नेले. तो भुकेला आहे हे पाहून त्याला जेऊं घातले. पण तो नोकरांच्या प्रश्नांना उत्तर देत नव्हता आणि तो कोण आहे हेही सांगत नव्हता.

त्या रात्री चोरांच्या एका टोळीने जमीनदाराच्या घरांत घुसायचा प्रयत्न केला. पहारेकऱ्याचा ओरडा ऐकून जमीनदार सूर्यभूपती आणि कांही नोकर जागे झाले. जमीनदाराने, सुरक्षित ठेवलेल्या हत्यारांच्या खोलीतून ढाल-

तलवारी भाले वगैरे काढून तो स्वतः चोरांशी लढला. थोड्या वेळच्या धुमश्चक्रीत कांही लोक जखमी झाले. जेव्हां चोरांच्या लक्षात आले की आपलं काही चालतं नाही तेव्हां ते पळून गेले.

अतिथीगृहासमोर उभे राहून रंगनाथ हे सर्व पाहात होता. या गोष्टीचे त्याला मोठे आश्चर्य वाटले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी तो जमीनदाराकडे गेला आणि नमस्कार करत म्हणाला, "साहेब, तुमच्या घराच्या रक्षणासाठी कितीतरी नोकर-चाकर आहेत. पण तुम्ही स्वतः चोरांशी लढाई केली. हे आपल्याला शोभत नाही. हे आपल्या तोडीचे काम नाही. आपण संकटात सांपडून जखमी झाला असतात."

जमीनदार हंसत म्हणाला, "रक्षणाला नोकर आहेत म्हणून मी काय चोरांपासून दूर राहूं? लपून बसूं? हे अगदी चुकीचे आहे. आपलं काम आपण त्यांच्याबरोबरीने केलं पाहिजे. त्यांतून जो काही फायदा होईल, त्यांतला एक हिस्सा त्यांना दिला पाहिजे. कुठल्याही जमीनदाराने किंवा व्यापाऱ्याने या नियमाचे पालन केले पाहिजे."

जमीनदाराच्या उत्तराने रंगनाथ खडबडून जागा झाला. त्याच्या लक्षांत आले की दागिन्यांचा चांगला चालणारा व्यवसाय असूनही स्वतःच्या निष्काळजीपणामुळे तो या दीनदीन अवस्थेला येऊन पोचला आहे. आपलं काम सर्वस्वी नोकरांच्यावर सोडणे मूर्खपणाचे आहे. त्याच्या हातून केवढी मोठी चूक झाली आहे. स्वतःची ओळख देत तो म्हणाला, "आपल्यामुळे आज मला एक जीवनसत्य, व्यापाराचे तत्व समजले आहे. आता निरोप घेण्याची परवानगी द्या."

त्याचे बोलणे ऐकून जमीनदार खूष झाला. त्याने रंगनाथला थोडे पैसे, सोने आणि बरोबर दोन नोकर देऊन मानाने त्याची पाठवणी केली.

रंगनाथ कमलापूरला पोचला. जमीनदाराने दिलेल्या धनातून त्याने पुन्हां दागिन्यांचा व्यापार सुरु केला आणि बघता बघता तो एक मोठा कुशल सराफ म्हणून ओळखला जाऊं लागला. लोक आता म्हणूं लागले की आपल्या वडिलांसारखाच तोही एक मोठा समर्थ व्यापारी आहे.

खास बातम्या

लहान विद्यार्थी

चीनमधल्या लायोनिंग प्रांतातल्या पान्जिन शहरांत राहणाऱ्या झांग झिन्यांगने तियानजिन शहरांतल्या एंजिनियरींग कॉलेजमधे अधिकृतरित्या प्रवेश मिळवला. त्यासाठी त्याने प्रवेशपरीक्षेत ५०५ गुण मिळवले - प्रवेशासाठी लागणाऱ्या गुणांपेक्षां त्याला ४७ गुण जास्त मिळालेले होते. दहा वर्षांचे वय असलेला झांग झिन्यांग हा चीनमधला सर्वांत लहान कॉलेजविद्यार्थी आहे. सहा वर्षांचे प्राथमिक शालेय शिक्षण त्याने दोन वर्षांतच संपवले, तीन वर्षांचा माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रम त्याने दोनच वर्षांत पुरा केला आणि तो २००४ साली कॉलेजांत दाखल झाला. वर्गांतल्या सर्वसाधारण मुलांच्या मानाने तो बराच लहान आहे म्हणून तो तासाला बसताना त्याच्या वडिलांना त्याच्याबरोबर बसायला कॉलेजने परवानगी दिलेली आहे. त्याला शिकवणे हे एका प्रकारचे आव्हान ठरेल, विशेषतः त्याच्या अचाट ग्रहणशक्तीला सतत ज्ञान पुरवणे हे कठीण काम होईल, असे कॉलेजचे एक अधिकारी म्हणाले.

विक्रमी वृक्षारोपण

तमिळनाडमधल्या नागापट्टणम जिल्ह्यांतल्या दोन किनारपट्टीच्या गांवातले लोक त्यांची खेडी सुनामीच्या तडाख्यांतून कशी वांचली ते सांगताना अजून थकत नाहीत. त्यांनी २००२ मधे हजारो सुरूंची झाडे लावली होती आणि त्यामुळे ती खेडी वांचली. नलवेदपट्टी खेड्यांत तर २३ तासांत ८०,८४४ रोपे लोकांनी लावली. गांधीजयंतीच्या दिवशी नलवेदपट्टी व पुष्पवनम या खेड्यांतल्या लोकांनी ४७ ओकरांत २४ तासांत २५४,४६४ रोपे लावली. या उपक्रमांत सुमारे ३०० शेतकऱ्यांनी भाग घेतला, आणि १ ऑक्टोबरला दु. ३.४० वाजता सुरु झालेला कार्यक्रम दुसऱ्या दिवशी ३.४० वाजता आटोपला. हा जागतिक विक्रम पाहायला स्वतंत्रपणे निरीक्षक आलेले होते.

चतुर सून

सदानंद सरस्वतीचा एकुलता एक मुलगा होता. त्याचे वडील लहानपणीच गेले असल्याने तिने त्याला मोठ्या लाडांत वाढवले होते. तो पंचवीस वर्षाचा झाला होता, पण अजून त्याला कांहीही काम येत नव्हते. त्याने कांही शिक्षणही घेतले नव्हते.

सरस्वती चिडक्या स्वभावाची होती. ती नेहमी रुसलेली असायची. शेजाऱ्यांशी तिचे अगदी जुजबी संबंध होते. छोट्यामोठ्या गोष्टींवरुन सुद्धा ती त्यांच्यावर ओरडत असे. तोंडाला येईल तसे बोलत असे. आणि फायदेशीर आहे म्हणून कंजूसपणाने वागत असे.

म्हणून तिच्याकडे थोडी मालमत्ता असूनही, कुठलाही पिता सदानंदला आपली मुलगी द्यायला तयार नव्हता. शेवटी आपल्यापासून दूर असलेल्या गांवच्या एका गरीब मुलीशी तिने आपल्या मुलाचे लग्न केले.

नव्याने सासरी आलेल्या सुनेने, भवानीने, आपल्या सासूचा स्वभाव व्यवस्थित ओळखला होता. सरस्वती भवानीलाच सर्व काम करायला लावत असे. कधी कधी तिच्याबद्दल तक्रारही करत असे, की ती घरातले काम व्यवस्थित करत नाही. तिची खरडपट्टीही काढत असे.

सदानंदला माहित होते की त्याची आई त्याच्या बायकोला नोकरांपेक्षाही वाईट वागवते आहे, पण घाबरुन तो गप्प बसत असे. इकडे सरस्वतीला अशी भीती वाटत असे की मी सुनेला त्रास दिला नाही, खूप काम करायला लावले नाही, तर ती नवऱ्याला आपल्या मुठीत ठेवेल आणि त्याच्यावर हक्क गाजवायला लागेल.

असेच दिवस जात होते. थंडीत घराच्या परसदारी असलेल्या वालपापडीच्या वेलाला भरघोस शेंगा आल्या होत्या. भवानीला वालपापडी फार आवडत असे. त्याची भाजी ती

पार्वती रघुराम

आवडीने खात असे. पण सरस्वती फक्त मुलगा आणि स्वतःपुरतीच भाजी बनवत असे. सुनेसाठी एक घासदेखील शिल्लक ठेवत नसे.

लवकरच सरस्वतीच्या बहिणीच्या मुलाचे लग्न ठरले. तिला लग्नाला जावेच लागणार होतं. जाण्याअगोदर आपल्या सुनेला बोलवून ती म्हणाली, "सगळ्या शेंगा तोडून पिशवीत नीट भरुन ठेव. मी परत आल्यावर बाजारांत जाऊन त्या विकीन. लक्षात ठेव. एक सुद्धा कमी शेंग दिसली तर तुझी धडगत नाही." असे तिला बजावून मुलाला बरोबर घेऊन ती बहिणीकडे जाण्यास निघाली.

सासू आणि नवरा गेल्याबरोबर भवानीने सारी वालपापडी तोडली. ते दोघे परत येईपर्यन्त रोज वालपापडीची भाजी बनवून अगदी पोटभर खाल्ली. चौथे दिवशी रात्री सरस्वती परत आल्यावर तिने बघितलं की पिशवीत फक्त मूठभर पापडी होती. ती खूप रागवली आणि मुलाला बोलवून म्हणाली, "तुझी बायको चोरटी आहे. आज तिने वालपापडी चोरली. उद्या आणखी काय चोरेल काय माहिती? कदाचित् घरातल्या सगळ्या किंमती वस्तू चोरेल. हिला कुठल्याही परिस्थितीत घरांत ठेवता कामा नये. हे तर सापाला दूध पाजण्यासारखं होईल. हिला आत्ताच्या आत्ता इथून घेऊन जा आणि गांवाच्या वेशीवरच्या देवीच्या देवळाजवळ सोडून ये. या इतक्या गारठ्यांतून ती जर वाचली तर काय करायचे ते उद्या पाहूं."

सदानंदने आईची समजूत घालायचा प्रयत्न केला, पण तिच्या संतापलेल्या चेहेऱ्याकडे बघून तो गप्प बसला. भवानीला बरोबर घेऊन देवीच्या देवळाशी सोडून आला. बिचाऱ्याला आपल्या अशा वागण्याचे फार वाईट वाटत होते.

दहा-पंधरा मिनिटे सुद्धा झाली नसतील पण भवानीला ती कडाक्याची थंडी कांही सहन होईना. तिला माहिती होते की जवळच देवीचे एक उजाड मंदिर आहे. थंडी पासून सुटका व्हायला ती त्या देवळात गेली. इतक्यांत कोणाच्यातरी पावलांचा आवाज आला, म्हणून ती देवीच्या मूर्तीमागे लपून बसली.

हळूंहळूं चार चोर तिथे आले. गर्भगृहासमोर बसून चोरीचे दागिने आपसांत वाटण्यावरुन वादावादी करुं लागले.

एका चोराने अर्धे दागिने घेऊन, "हे माझ्या

वांट्याचे आहेत." असं सांगितलं. "असं कसं? तिसरा हिस्सा मला मिळायला पाहिजे." अजून एक चोर म्हणाला.

"सगळ्यांना बरोबर सारखा वाटा मिळायला पाहिजे." आणखी एकाने कडक आवाजात सांगितले.

भवानी हे सगळं ऐकत होती. तिला आपल्या अंगात देवी संचारल्यासारखं वाटूं लागलं. ती म्हणाली, "मग माझा वाटा कुठाय? सावधान, गळे कापून रक्त पिईन." बस, दुसऱ्या क्षणीं चोर "देवीचा कोप झालाय." असं म्हणत पळूं लागले.

भवानीने एक वेडं धाडसच केलं होतं. तिला वाटलं, तिने जे काही केलं ते फार धोक्याचं होतं. तिला हे सगळं स्वप्नातल्यासारखं वाटलं. जे झालं ते बऱ्यासाठीच असं समजून तिने ते दागिने घातले. सासूला काय उत्तर द्यायचे हे देखील तिने ठरविले आणि सकाळ होताच ती घरी परतली.

तेव्हां सरस्वती घरासमोर सडा घालत होती. भवानीला पाहून ती अवाक् झाली. मग स्वतःला सावरत म्हणाली, "कोण आहेस तू? भवानीच ना? मी लहानपणी मंदिरातल्या कामाक्षी देवीला पाहिलं होतं. तू अगदी तशीच दिसते आहेस."

सासूला चकित झालेले बघून हंसून भवानी म्हणाली "सासूबाई, कामाक्षीदेवीच्या कृपेनेच हे सगळे दागिने देवीच्या मंदिरात मिळाले. थंडी आणि अंधेरामुळे मी देवीच्या मूर्तीमागे बसले. थोड्याच वेळात पूर्ण मंदिर प्रकाशाने झगमगू

लागले. दोन सवाष्णी प्रगटल्या आणि मला दागिने देऊन म्हणू लागल्या, "आम्ही देवीच्या दासी आहोत. हे दागिने तुलाच आहेत. देवीचा प्रसाद समज." दागिने समोर ठेवून त्या अंतर्धान पावल्या. जेव्हां आश्चर्याने मी या दागिन्यांकडे पाहू लागले तेव्हां देवी माझ्या कानांत म्हणाली, "भवानी, जगांत सगळ्या अनर्थाचं मूळ गरीबीत असतं. तू एका गरीब कुटुंबात जन्मलीस म्हणून तुला इतके कष्ट सहन करावे लागले. कोण कोण तुला काय म्हणालं, रागवलं, मला सगळं माहित आहे. तुझ्या सासूने तुसडेपणा सोडला, चांगलं वागूं लागली, तर मी तुला प्रसन्न झाले, तशी मी तिच्यावर पण प्रसन्न होईन." चतुरपणे ती म्हणाली.

भवानी हे बोलली, तेव्हां सरस्वतीला वाटूं

लागलं की आपण पण देवीच्या मंदिरात जाऊन असेच दागिने मिळवावे. त्या रात्री अंधार पडल्यावर ती देवीच्या देवळांत गेली. दोन्ही हात जोडून नमस्कार करत म्हणाली, "आई, आजपासून मी माझा राग सोडून देते. मी सुद्धां कोणी श्रीमंत बाई नाही. माझ्या सुनेवर दया दाखवलीस तशी माझ्यावर पण कृपा करुन मला दागिने दे."

सरस्वती आणखी कांही बोलणार एवढ्यांत बाहेर कुणाचीतरी चाहूल लागली. सरस्वतीला कळले की कुणीतरी आंत येतंय. म्हणून ती मूर्तीमागे लपली. हे तेच चोर होते. ते काल रात्री इथे आले होते. तो देवीचाच आवाज होता की नाही, हे पडताळण्यासाठी ते आले होते.

एका चोराने देवीला नमस्कार करीत म्हटलं, "आई, चोरी हा आमचा पेशा नाही. पोटासाठी छोट्या-मोठ्या चोऱ्या करत रहातो. कालच्या सारखेच दागिन्याच्या वांटणीसाठी तुझ्या पायाशी आलो आहोत. तुला जर यापुढे आम्ही चोरी करूं नये, असं वाटत असेल तर तसं जोरात सांग."

सरस्वती लगेच मोठ्यांदा म्हणाली, "अरे, दागिने तिथेच ठेवा आणि चालूं लागा. असं केलं नाही तर तुम्हाला सर्वांना खाऊन टाकीन."

एका चोराने प्रतिध्वनित् आवाज ओळखला आणि मूर्तीच्या मागे गेला. तिथे त्याने सरस्वतीला पाहिले आणि त्याला राग आवरेना. तो तिचे दोन्ही हात पकडून खेचत बाहेर घेऊन आला. घाबरलेल्या सरस्वतीने सुनेने आणलेल्या दागिन्यांबद्दल सांगून टाकले.

गमावलेले दागिने परत मिळविण्यासाठी चोर सरस्वतीला तिच्या घरी घेऊन आले. भवानीला आधीपासूनच कल्पना होती की आपली सासू असं कांहीतरी करेल, म्हणून तिने जमीनदाराच्या नोकरांना घरी बोलवून ठेवले होते. नोकरांनी चोरांना पकडले आणि भवानीकडून ते दागिने घेतले.

भवानीचा चतुरपणा व इमानदारीवर खूष होऊन जमीनदारांनी तिला खूप बक्षिसे दिली. तिच्या नवऱ्याला नोकरी पण दिली. त्या दिवसापासून सरस्वती चुकूनसुद्धा आपल्या सुनेविरुद्ध कांही बोलत नसे. ती स्वतःच्या मुलीसारखे तिला वागवूं लागली.

चंदामामा प्रश्नावली – ३

Co-sponsored by
Infosys FOUNDATION,
Bangalore

बरोबर उत्तर देणाऱ्यांपैकी एकाला रु.२५०/- दिले जातील.

या प्रश्नावलीत विचारलेले सर्व प्रश्न २००५ मधे जानेवारी ते डिसेंबर या अंकांत असलेल्या गोष्टींवर आधारित आहेत. तुम्ही त्या वाचलेल्या आहेत. जर तुम्हाला त्या आठवत असल्या तर तुम्ही लगेच उत्तरे देऊं शकाल. लक्षांत नसतील तर बाराही अंक पुन्हां नजरेखालून घाला. म्हणजे उत्तरे शोधताना मजा वाटेल.

**अचूक उत्तरे देणाऱ्यांची संख्या एकापेक्षां जास्त असेल तर बक्षिसासाठी सोडत काढण्यांत येईल व पांच विजेत्यांना समान रक्कम वाटून दिली जाईल.*

त्यासाठी : १. उत्तरे लिहा. २. आपले नांव, वय (१६ वर्षांखालील मुलांसाठीच ही स्पर्धा आहे) व पिनकोडसहित पत्ता. ३ वर्गणीदार असलात तर तो क्रमांक. ४. पाकिटावर चंदामामा-प्रश्नावली-२ असे लिहून आमच्या पत्त्यावर पाठवा. ५. ऐप्रिल महिन्याच्या अखेरपर्यंत आपली प्रवेशिका आम्हाला मिळाली पाहिजे. ६. जूनच्या अंकात निकाल जाहीर केला जाईल.

१. अकरा वर्षापर्यंत तो इतरांसारखाच होता. त्यानंतरच्या आठ वर्षांत तो झपाट्याने वाढला. त्याच्या या उंचीमुळे त्याला नाना प्रकारचे कष्ट झेलावे लागले. त्याचे नांव काय?
२. गुलाम वंशाचा संस्थापक कोण होता?
३. "मूर्ख लोक असा हत्तीच नव्हे, तर कोणतीही मूल्यवान वस्तू घालवून बसतात. मूर्ख लोक आपला अविचार इतरांसमोर स्वतःच व्यक्त करतात."
महावताचे हे शब्द कोणत्या गोष्टींत आहेत?
४. कोणत्या राजकुमाराने आपल्या ज्ञानसंपदेच्या बळावर आपल्या दोन्ही भावांना जलराक्षसीच्या कचाट्यांतून वांचवले?
५. जैन धर्माच्या दोन शाखा कोणत्या आहेत?
६. झोराष्ट्रियनांच्या प्रार्थना-स्थळाचे नांव काय आहे?
७. सुप्रसिद्ध भारतीय चित्रकार एम्.एफ्. हुसेन यांना १०१ कोटी रुपयांचे पारितोषिक आधी दिले गेले आणि त्यांच्यावर १०० चित्रें काढण्याची जबाबदारी टाकण्यांत आली. मुंबईच्या एका व्यापाऱ्याने ही किमया केली. त्यांचे नांव तुम्हाला ठाऊक आहे कां?

८. हे चित्र कोणत्या गोष्टीतले आहे?

दुर्दैवी

सारंगधर राज्यात आंजनेय शर्मा नावाचा एक दैवज्ञ ज्योतिषी रहात होता. जन्मकुंडली मांडण्यात त्याच्या तोडीचे दुसरे कुणीही नव्हते. आजूबाजूच्या गांवांतून कित्येकजण आपली जन्मकुंडली तपासायला त्याच्याकडे येत असत.

शर्माने एक दिवस सवडीच्या वेळी त्या राज्याच्या राजाची कुंडली बघितली. हिशोब मांडला, त्याचा बारकाईने अभ्यास केला. कशीही पाहिली तरी कुंडली चांगली नव्हती.

विक्रम राजा एक चांगला राज्यकर्ता म्हणून प्रसिद्ध होता.

राज्य करण्यांत तो वाकबगार होता. प्रजेच्या गरजा माहिती करुन घेऊन प्रजेने मागण्याच्या अगोदरच तो त्या पूर्ण करीत असे. त्याचा वारस राजकुमार अजून लहानच होता.

शर्माला असे वाटले की एक नागरिक म्हणून आपले कर्तव्य आहे की ही गोष्ट राजाला सांगून त्याला संकटातून वाचवावे. तसं केलं नाही तर तो राजद्रोह ठरेल. म्हणून तो घोड्यावर स्वार होऊन राजधानीकडे जायला निघाला.

तीन दिवसाच्या प्रवासानंतर आंजनेय शर्मा राजवाड्यांत पोहोचला. पण तिथल्या द्वारपालांनी त्याला आंत जाऊ दिले नाही.

"मी आंजनेय शर्मा ज्योतिषी आहे. माझे राजाला त्वरीत भेटणे जरुरीचे आहे. मला त्यांना भेटू द्या." त्याने द्वारपालांना विनंती केली.

"आपण काय काम आहे ते प्रथम सांगितले तरच आम्ही आपल्याला आत प्रवेश देऊ शकतो." द्वारपाल म्हणाले.

"ते काम अतिशय गुप्त आहे. मी फक्त राजालाच ते सांगू शकतो." शर्मा स्पष्टपणे म्हणाला.

तेवढ्यात सेनापती तिथे आला. आंजनेय शर्माला पाहून तो म्हणाला, "हे कोण आहेत? यांचा वेष कांही वेगळाच आहे."

"वियोगी"

द्वारपालाने झालेली हकिगत सांगितली. शर्माला निरखून बघत सेनापती म्हणाला, "शर्मा, ज्या कामासाठी तू इथे आला आहेस ते सर्वांसमोर सांगण्यासारखे नसले, तर तू ते माझ्या कानात सांग."

आंजनेय शर्मा ठासून म्हणाला, "क्षमा करा, पण हा विषय मी फक्त राजाकडेच बोलू शकतो. कारण ही अगदी गुप्त गोष्ट आहे."

"मी राजाचा सेनापती आहे. अशी कुठलीही गुप्त गोष्ट नसते. जी मला माहित नाही. आपण मला सांगू शकता." सेनापती गंभीरपणे म्हणाला.

आंजनेय शर्माने सेनापतीच्या कानात हळूंच काहीतरी सांगितले. ते ऐकून चमकून त्याने विचारले, "हे तुला कसं माहिती?"

"हे एक शास्त्र आहे, शास्त्र." शर्मा म्हणाला.

"तू इथेच थांब. मी परवानगी घेऊन येतो." असं म्हणून सेनापती राजवाड्याच्या आंत गेला व ही गोष्ट त्याने मंत्र्याच्या कानात सांगितली. मंत्री काळजीत पडले.

"ही गोष्ट राजाला सांगायची कां?" सेनापतीने अधीरपणे विचारले.

"अजिबात नाही. पहिल्यांदा त्याला कैदेत टाका. आधी त्याच्याकडून सर्व माहिती काढून घेऊ." मंत्र्याने आज्ञा केली.

बिचारा आंजनेय शर्मा राजाच्या भेटीची वाट बघत होता. तो स्वप्न पहात होता की ही बातमी ऐकून राजा त्याचा मान करेल. त्याला पुष्कळशा

भेटवस्तू देईल. परंतु सैनिकांनी त्याला तुरुंगात टाकले. शर्माने त्यांच्या खूप विनवण्या केल्या. पण त्याचे कांही न ऐकता ते विचारत राहिले "बोल, हे तुला कसे कळले? तुझ्याबरोबर अजून किती राजद्रोही आहेत?" ते त्याला तऱ्हेतऱ्हेने त्रास देऊ लागले.

एक तासाने सेनापती आंजनेय शर्माला भेटायला आला. त्याला बघताच शर्मा जोरात रडत म्हणाला,

"काय माझे दुर्दैव? मी राजाला त्रासातून वांचवायला आलो होतो तर तुम्ही लोकांनी मलाच इथे अडकवून ठेवले आहे. मी राजाची जन्म कुंडली तपासून फार मोठी चूक केली. मी गप्प बसायला हवे होते. आता मी शहाणा झालो आहे. तुम्ही जर मला सोडून दिले तर मी या क्षणी माझ्या गांवी

निघून जाईन. हे माझं कमनशीब आहे. त्याला मीच जबाबदार आहे."

"हे बघ शर्मा, उगाच तुझी कर्मकहाणी उगाळूं नकोस. खरं सांग की तुमच्या राजद्रोह्यांच्या टोळीत खरे किती लोक आहेत? काय काय डावपेच ठरविले आहेत? ताबडतोब सांग." सेनापती रागावून म्हणाला."

"आपण माझ्यावर विश्वास ठेवा. मी कोणतेही पाप केले नाही. की माझ्या हातून कांही चूक झालेली नाही. मी राजद्रोह कसा करीन?" नमस्कार करीत तो केविलवाण्या स्वरांत म्हणाला.

सेनापतीचा शर्मावर विश्वास बसला नाही. त्याने सैनिकांना सांगितले की "जोपर्यन्त हा खरं बोलत नाही, तोपर्यन्त याला चांगले झोडपून काढा आणि सत्य वदवून घ्या."

दुसऱ्या दिवशी विक्रम राजा राजवाड्याबाहेर फेरफटका मारीत असताना कुण्या परक्याने त्याला बाण मारला व तो पळून गेला. यामुळे राजा मरण पावला.

राजाच्या मृत्यूची बातमी कळताच राज-ज्योतिषी मंत्र्यांना म्हणाले, "राजाच्या कुंडलीत असा योग आहे की जो राजाला संकटापासून बाचवायला जाईल, तो स्वतःच मृत्युमुखी पडेल. हे मला माहिती होते. मी विचारच करत होतो की राजाला कसे सावध करावे, इतक्यांत ही दुर्घटना घडली."

मंत्री गंभीर होत म्हणाले "आंजनेय शर्मा सच्चे राजभक्त आहेत. हे न कळल्याने आपण त्यांना फार त्रास दिला. त्यांचा सन्मान करणे हे आपले प्रथम कर्तव्य आहे." त्यांनी सेनापतीला बोलवणे पाठवले आणि आंजनेय शर्मांना घेऊन येण्याची आज्ञा दिली.

सेनापती तुरुंगाकडे गेले. थोड्या वेळाने सेनापती परत येऊन म्हणाले, "मंत्रीवर, आंजनेय शर्मा ह्यात नाहीत. हृदयविकाराने ते मृत्यू पावले. महाराजांच्या निधनाअगोदरच ते मरण पावले. वाईट वाटते की त्यांनी महाराजांची जन्मकुंडली बघितली पण स्वतःची जन्म कुंडली पहायला मात्र विसरले."

गुरुची विद्या गुरूस फळली!

ब्रह्मदत्त काशी येथे राज्य करीत असता त्याच्याकडे पिंगळ नांवाचा एक राजपुरोहित होता. त्याच्या देहाचा रंग पिंगट होता. त्याच्या डोक्याला टक्कल पडलेले होते. व तोंडाचे बोळके झालेले होते. त्यावेळेला बोधिसत्व नक्कारिय नावाने पिंगळ-जवळ विद्याभ्यास करीत होता.

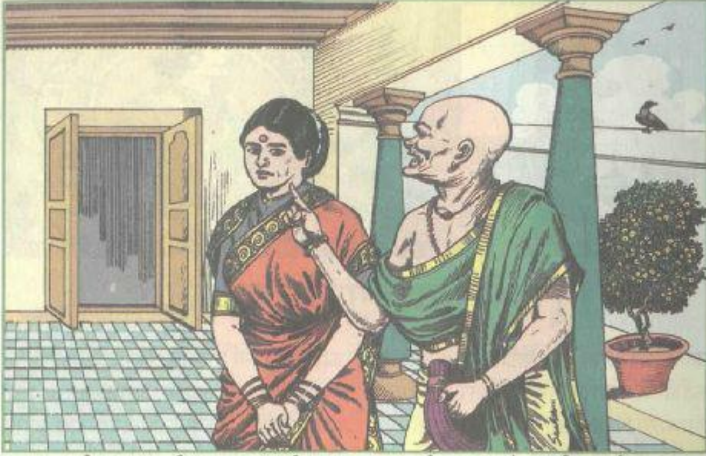
राजपुरोहित पिंगळ याला एक मेहुणा होता. त्याचाही रंग पिंगट होता. त्याच्या डोक्यालाही टक्कल पडलेले होते. व तोंडाचे बोळके झालेले होते. तोसुद्धां पिंगळच्यासारखाच प्रतिभावान होता. ते दोघे मेहुणे स्वतःला दुसऱ्यापेक्षा मोठा मानत आलेले होते. ह्याच कारणाने दोघांचे परस्परांशी फार वितुष्ट होते. पिंगळने आपल्या मेहुण्याची मान कित्येक वेळा खाली करण्याचा प्रयत्न केला. परंतु तो यशस्वी झाला नाही.

शेवटी पिंगळने आपल्या मेहुण्याचा कांटाच काढून टाकण्याची योजना आंखली. त्याने राजाकडे जाऊन निवेदन केले "महाराज, आपली काशीनगरी सर्व भारतांत श्रेष्ठ आहे. आपण सर्व राजांच्यामध्ये थोर आहात, असं असता आपल्या किल्ल्याच्या तटाच्या निर्मितीमधे दोष असणे ही चिंतेची गोष्ट होय. आपल्या किल्ल्याच्या दक्षिणद्वारामध्ये कांहीतरी चूक राहून गेलेली आहे. ती आपल्या देशाला अशुभ आहे. त्यामुळे आपल्या देशाची अपकीर्ती सुद्धां होण्याची शक्यता आहे. तरी तो दोष घालविण्यासाठी लवकरांत लवकर कांहीतरी उपाययोजना केली पाहिजे."

"ह्याकरिता आम्हाला काय करावे लागेल?" राजाने पिंगळला विचारले.

"ते दार प्रथम पाडून टाकावे लागेल. त्यानंतर चांगले शुभ असे लांकूड आणून एक दार बनवावे लागेल. नंतर राज्यांतील एका ब्राह्मणाचा बळी देऊन शुभ मुहूर्तावर नवीन द्वार उभे करावे लागेल." पिंगळने सुचविले.

राजाने पिंगळच्या सूचनेला मान्यता दिली. राजाची आज्ञा घेऊन पिंगळने दक्षिणेकडचे दार

काढून टाकले व त्या जागी बसवायला नवीन दार तयार करविण्यात आले.

त्यानंतर पिंगळ राजाकडे गेला आणि विनयपूर्वक म्हणाला, "महाराज, नवीन दार तयार झाले आहे. त्याच्या मुहूर्तमेढीसाठी उद्याचा दिवस उत्तम आहे, तेव्हां आवश्यक असलेला बळी देऊन ते दार स्थापन करण्याची अनुमती द्यावी."

बळी देण्याकरिता कोणकोणत्या गोष्टीची जरूरी आहे? काय करावे लागेल?" राजाने विचारले.

"महाराज, पिंगट रंग, डोक्याला टक्कल सर्व दांत पडलेल्या, अशा ब्राह्मणाचा बळी द्यावा लागेल. ह्या दाराचे रक्षण करणाऱ्या शक्तीच्या मनाची तृप्ती व्हावी, यासाठी अशा तऱ्हेच्या ब्राह्मणाचे रक्त व मांस अर्पण करणे आवश्यक आहे. नंतर तेथेच त्या ब्राह्मणाला पुरून त्याच्यावर ते दार उभे केले पाहिजे." पिंगळ म्हणाला.

"ठीक आहे! अशाच ब्राह्मणाचा शोध काढून त्याला मागवून घेऊन ते दार उभे करवून घ्या." राजाने संमती दिली.

ते ऐकून पिंगळला स्वर्ग दोन बोटे उरल्यासारखे झालें. मेव्हण्याला मारण्याकरिता राजाने आपल्याला चांगली संधी दिली आहे. त्याला अतिशय आनंद झाला तो घरी येऊन आपल्या बायकोला म्हणाला - "ऐक. उद्या तुझ्या भावाचे आयुष्य संपलेले असेल. बघत रहा. मी उद्या एका नवीन दाराच्या समारंभाला जाणार आहे तेथे एक बळी देणार आहे." असं सांगून त्याने फुशारक्या मारायला सुरवात केली.

"माझ्या भावाचाच बळी कां म्हणून द्यायचा?

ह्याला राजा कसा कबूल झाला?" पिंगळच्या बायकोने विचारले.

"मी राजाला तसे थोडेच सांगितले? मी अमुक एक माणसाचा बळी देणार आहे म्हणून सांगितले नाही. मी फक्त असे सांगितले की, पिंगट रंगाचा, बोळक्या तोंडाचा, ब्राह्मण पाहिजे म्हणून ते राजाने मान्य केले. मी राजाला उद्याच सांगतो की, बळी द्यावयास हाच ब्राह्मण योग्य आहे. माझ्या म्हणण्याला कोण नकार देईल?" पिंगळ म्हणाला.

त्यानंतर पिंगळच्याबरोबर त्याच्या बायकोने वाद घातला नाही. तिने गुप्तपणे जाऊन आपल्या भावाला सारा वृत्तांत सांगितला व प्राण वाचविण्या-करिता सकाळी उठून गांव सोडायला सांगितले.

जेव्हां पिंगळच्या मेहुण्याला आपल्याला मारण्याकरिता योजलेली युक्ती समजली, तेव्हां त्याने गावातील त्याच्यासारख्या दिसणाऱ्या आणखी दोघांना घेऊन पहाटेच गाव सोडले.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी पिंगळने राजाकडे जाऊन सांगितले - "महाराज, बळी द्यावयास लागणारा एक ब्राह्मण अशा अशा ठिकाणी आहे. त्याला आणून घ्यावे."

राजाने पिंगळने सांगितलेल्या माणसास आणण्याकरिता शिपाई पाठवले. परंतु शिपायांनी येऊन तशा प्रकारचा कोणीही माणूस तेथे नसल्याचे राजाला सांगितले व तसा तऱ्हेचा माणूस पहाटेच हे गांव सोडून गेल्याचे सांगितले.

नोकरांकडून ते ऐकल्यावर राजाने विचारले - "आता काय करायचे? अशा तऱ्हेचा ब्राह्मण कोठून तरी शोधून आणला पाहिजे."

त्यावर मंत्र्याने आपली योजना सांगितली -

"महाराज, ही मोठी कठीण बाब नाही? आपल्या पुरोहितात तशा तऱ्हेची सारी लक्षणे आहेत. त्यांनाच बळी द्यावा."

"तसेच करता येईल. परंतु त्याच्यानंतर मला पुरोहित म्हणून कोणी योग्य असा माणूस पाहिजे ना? तशा योग्यतेचा कोणी माणूस आहे कां? ही गोष्टसुद्धां पुरोहिताला बळी द्यावयाच्या आधी योजली पाहिजे!" राजाने आपला विचार सांगितला.

आपल्या पुरोहितापाशी तक्कारिय नांवाचा एक ब्राह्मण शिष्य आहे. तो आपल्या गुरूपेक्षां सुद्धां हुषार व चतुर आहे. त्याला आपण आपल्या पुरोहिताच्या जागी नेमावे." मंत्र्याने आपली सूचना राजाला निवेदन केली.

दुसऱ्या क्षणीच राजाने तक्कारियाला बोलावणे पाठवले आणि म्हणाला - "तुला आजपासून माझा पुरोहित म्हणून नेमले आहे. तू ह्या पिंगळचा शास्त्रशुद्ध तऱ्हेने बळी देऊन त्याला तेथे पुरावे व त्याच्या थडग्यावर ते प्रवेशद्वार उभे करावे."

त्यानंतर तक्कारिय दक्षिण दाराजवळ गेला. तेथे पिंगळलाच यज्ञाचा बळी देण्याच्या पद्धती-प्रमाणे सजवून बांधून आणले होते. त्याला दक्षिण दाराकडे जेथे खड्डा खणला होता, तेथे नेण्यांत आले. तिथे गुरू व शिष्य दोघेही पोहोचले. त्यावेळेस पिंगळ छाती बडवून घेत रडत रडत आपल्या शिष्याला म्हणाला - अरे, कोण्या दुसऱ्याकरिता खणलेल्या खड्ड्यांत मलाच पुरण्यात येत आहे!"

"गुरुदेव, जो मनुष्य वाईट नेहमी चिंतितो, त्याला केव्हां तरी असेच स्वतः खणलेल्या खड्ड्यांत मरावे लागते. तेव्हां आपण काळजी करू नये. मी राजाकडे जाऊन असे सांगून येईन की, मध्यरात्रीपर्यंत कोणताही चांगला मुहूर्त नाही. त्यानंतर तुमचे प्राण कोणती तरी युक्ती करून वाचवीन." तक्कारियने गुरूला सांगितले.

त्याने सांगितल्याप्रमाणे बळी देण्याकरिता अर्ध्यारात्रीनंतरचा मुहूर्त ठेवला आणि त्याच रात्री पिंगळला देश सोडून दूर निघून जाण्यासाठी सांगितले. त्याचप्रमाणे पिंगळ तो देश सोडून अर्ध्यारात्री निघून गेला. त्याच्या जागी एका मेलेल्या बकरीला पुरून टाकले व सकाळ व्हायच्या आत तेथे नवीन दाराची स्थापना करण्यात आली.

रामायण

रामलक्ष्मणांना बरोबर घेऊन विश्वामित्र ऋषि ईशान्य दिशेने चालूं लागले. दोघे मिथिलेला पोंचले तेव्हां जनक राजाने यज्ञ आरंभ केला होता.

जनक महाराजांना कळले कीं त्यांचे आमंत्रण स्वीकारून विश्वामित्र ऋषी आले आहेत, तेव्हां ते स्वतः गुरु शतानंद यांना बरोबर घेऊन विश्वामित्रांच्या भेटीस आले. त्यांनी विश्वामित्र ऋषींची विधिवत पादपूजा केली व यज्ञास आल्याबद्दल आभार मानले.

यज्ञाला अजून बारा दिवस लागणार आहेत असे सांगून राजाने रामलक्ष्मणांचा परिचय करून घेतला. विश्वामित्र म्हणाले - "दशरथ राजाचे हे दोघे गुणवान पुत्र आहेत. यांनीच ताटकेचा वध करून माझा यज्ञ निर्विघ्न पार पाडण्यास मदत केली."

जनकराजाचे पुरोहित शतानंद हे अहल्या व गौतम यांचे चिरंजीव आहेत, हे ऐकून रामा-लक्ष्मणास कौतुक वाटले. रामाच्या कृपेने माता अहल्या शापमुक्त झाली असल्याचे एकून शतानंद मुनींना पण आनंद झाला.

शतानंद मुनि रामाला म्हणाले - "तुम्ही दोघांनी विश्वामित्र ऋषींचा अनुग्रह संपादन केलात. या महापुरुषाचा जीवन वृत्तांत खरोखरच ऐकण्याजोगा आहे."

नंतर त्यांनी तेथे हजर असलेल्या सर्व ऋषी-मुनीं समक्ष रामलक्ष्मणांस विश्वामित्र ऋषींचा जीवनवृत्तांत सांगितला.

"ब्रह्मदेवाला कुश नांवाचा एक मुलगा होता. त्याला कुशनाभ नांवाचा मुलगा झाला. कुशनाभचा मुलगा गाधिराज याचे विश्वामित्र हे जेष्ठ चिरंजीव.

त्यांनी कित्येक वर्षे राज्य केले. एक अक्षौहिणी सैन्य घेऊन त्यांनी सर्व पृथ्वी पादाक्रांत केली व वशिष्ठ मुनींच्या आश्रमाजवळ आले. त्या आश्रमांत कित्येक तपस्वी मुनि राहात असत.

"वशिष्ठ मुनींनी विश्वामित्र व त्यांच्या बरोबर आलेल्या सर्व लोकांचा सर्व प्रकारे आतिथ्य-सत्कार केला. कुशल प्रश्न झाल्यावर वशिष्ठ मुनींनी विश्वामित्रांस ससैन्य जेवणाचा आग्रह केला.

विश्वामित्र म्हणाले - "ब्रह्मर्षी! आपल्या दर्शनानेच मी कृतार्थ झालो. जेवणाचा आग्रह करुं नये." असे सांगून विश्वामित्र उठून चालूं लागले.

पण मुनींनी आग्रह केला व म्हणाले - "या आश्रामांत आपण संकोच करण्याचें कारण नाही.

सर्वांच्या खाण्यापिण्याची तरतूद होईल."

असे सांगून त्यांनी शवल नामक कामधेनूला आज्ञा केली, "भक्ष्य भोज्य, लेह्य, पानीययुक्त षड्रस भोजनाची व्यवस्था कर!" आज्ञा होतांच कामधेनूने सर्वांच्या जेवणाची उत्तम व्यवस्था केली.

एका ऋषीच्या आश्रमांत एक अक्षौहिणी सैन्याला पंचपक्वान्नांचें जेवण लाभलेले पाहून विश्वामित्रांचे डोळे दिपून गेले. हे सर्व काम-धेनूच्या कृपेमुळे झालेले ऐकून विश्वामित्र वशिष्ठ-मुनीना म्हणाले - "हे वैभव राजाच्या महालांतच शोभते. मी आपणांकडे एक लक्ष गाई पाठवून देतो. खरं तर राज्यांतल्या प्रत्येक वस्तूवर राजाचा अधिकार असतो. म्हणून कामधेनू पण माझीच आहे."

वशिष्ठमुनि म्हणाले - "राजन्! शतकोटी गाईदेखील एका कामधेनूची बरोबरी करूं शकणार नाहीत. मी तपस्या करून ही मिळविली आहे. हिच्या कृपेनेच साऱ्या आश्रमाची कामें निर्विघ्न पार पडत आहेत."

विश्वामित्र म्हणाले - "आपण मागाल तितके सोने द्यावयास मी तयार आहे. हिरे, माणके जे कांही पाहिजे असेल, ते मागून घ्या ऋषीवर!" पण वशिष्ठमुनि शांतपणे म्हणाले - "मला धनाचा लोभ नाही. स्वतः तपश्चर्या करून मी जी गाय मिळविली आहे, तिची किंम त मी धनाने कशी मोजूं?"

तेव्हां विश्वामित्रांनीं हट्टाने बलप्रयोग करून

कामधेनूला नेण्याचा प्रयत्न केला. कामधेनू हंबरडा फोडून वशिष्ठमुनींकडे धांवत आली व म्हणाली - "धनी, हा काय अत्याचार?"

वसिष्ठ म्हणाले - "माझ्याकडे सैन्य नाही. विश्वामित्राकडे एक अक्षौहिणी सैन्य आहे. त्याचा पराक्रम ऐकून पृथ्वी कांपत आहे."

"आपली आज्ञा असेल तर हा विश्वामित्र व त्याची एक अक्षौहिणी सेनाच काय, शंभर विश्वामित्र आले तरी ते माझ्या अंगाला स्पर्श करूं शकणार नाहीत." कामधेनु म्हणाली.

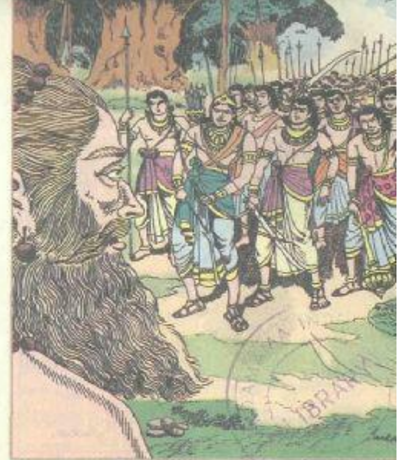
वशिष्ठ "तथास्तु!" म्हणाले.

कामधेनूनें अंग हलविल्याबरोबर लक्षावधि पप्लव, म्लेंच्छ, वगैरे तिच्या अंगांतून बाहेर आले व त्यांनीं विश्वामित्राच्या सैन्याचा संहार सुरू केला.

विश्वामित्र रथांत बसून दिव्यास्त्र सोडूं लागले. पण कामधेनूनें शतलक्ष काम्बोज, हरीत, किरात वगैरेची सृष्टि केली व त्यांनी विश्वामित्र व त्यांचे सैन्य याला चारी बाजूंनीं घेरले.

हे पाहून विश्वामित्राचे शंभर राजकुमार वशिष्ठ मुनींवर धांवून गेले. पण वशिष्ठ मुनींनी फक्त एकदांच हुंकार केल्याबरोबर सर्व भस्म होऊन गेले. त्यांचे सैन्यदेखील भस्म होऊन गेलें. विश्वामित्राला स्वतःचा प्राण वांचविण्यासाठी पळून जावे लागले.

विश्वामित्राचा एक मुलगा जिवंत उरला होता. त्याला राज्य देऊन विश्वामित्र हिमालय पर्वतांत तपश्चर्या करण्यासाठीं निघून गेले. तेथे त्यांनी

घोर तपश्चर्या केली व शंकराला प्रसन्न केले.

शंकरानें प्रत्यक्ष दर्शन देऊन विचारले - "मला कां बोलाविलेस विश्वामित्रा?"

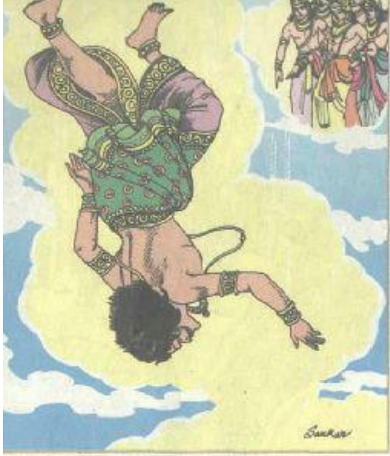
विश्वामित्र म्हणाले - "देव, गंधर्व व राक्षस यांचा पराभव करण्यास आवश्यक ती सर्व अस्त्रे मला द्यावी. मला धनुर्वेदाचे पूर्ण ज्ञान व्हावे!" शंकर "तथास्तु!" म्हणून अंतर्धान पावला.

विश्वामित्र शस्त्रास्त्रे घेऊन वशिष्ठ ऋषींच्या आश्रमांत पोंचले. त्यांनीं आश्रमाला आग लावली.

ऋषी व मुनी पळूं लागले. पशुपक्षी पळून गेले. सर्व आश्रम ओसाड झाला.

तेव्हां वशिष्ठ ऋषींना राग आला. ते आपला ब्रह्मदंड घेऊन समोर उभे राहिले. विश्वामित्रांनी आग्नेय अस्त्राचा प्रयोग केला. पण ब्रह्मदंडाचा

APRIL 2006

स्पर्श होतांच ते थंडगार होऊन खाली पडले.

विश्वामित्रांनी एकामागून एक शेंकडो अस्त्रें फेंकली. पण वशिष्ठ ऋषींच्या ब्रह्मदंडाने ती सर्व गिळून टाकली. आतां वशिष्ठ मुनींच्या ब्रह्मदंडांतून ज्वाळा निघूं लागल्या व अग्निवृष्टि होऊं लागली.

विश्वामित्रांना तो अपमान असह्य वाटला. ब्रह्मतेजासमोर क्षत्रियाचे बळ किती टिकाव धरणार? तर मग मी देखील ब्रह्मत्वाची प्राप्ति करून घेणार असे मनाशी ठरवून विश्वामित्र ऋषि तपश्चर्या करण्यासाठी सपत्नीक दक्षिणेकडे निघाले. तेथे त्यांना अनुक्रमे हविष्यन्द, मधुष्यन्द, दृढनेत्र व महारथ अशी चार अपत्ये झाली.

विश्वामित्रांची तपश्चर्या पाहून ब्रह्मदेवाने त्यांना प्रत्यक्ष दर्शन दिले व म्हणाला - "सर्व क्षत्रिय तुला आज आधीन झाले आहेत. तूं राजर्षी झालास!"

पण राजर्षी पदवी मिळाल्याने विश्वामित्रांचे समाधान झाले नाही. त्यांना ब्रह्मर्षि व्हावयाचे होतें. म्हणून त्यांनीं पुन्हां तपश्चर्या सुरू केली.

त्याच वेळी ईक्ष्वाकू वंशाचा राजा त्रिशंकू याने सशरीर स्वर्गांत जाण्यासाठी यज्ञ सुरुं केला. त्याच्या कुलगुरुने हे अशक्य आहे असे त्याला सांगितले. पण त्याचे समाधान झाले नाही. म्हणून तो वशिष्ठ ऋषींच्या मुलांकडे, त्यांची मदत घेण्याच्या अपेक्षेनें दक्षिणेकडे गेला. त्यांनी त्याचा अपमान करून "मूर्ख आहेस! चालता हो!" असें सांगून त्याची निभर्त्सना केली.

पण त्रिशंकू स्वस्थ बसला नाही. तो म्हणाला - "तुमची नाही तर मी दुसऱ्या कोणाची तरी मदत घेऊन सशरीर स्वर्गांत जाऊन दाखवतो, पहा!"

वशिष्ठ मुनींच्या सर्व मुलांना त्याचा तो उद्दंडपणा आवडला नाही. त्यांनी त्याला शाप दिला कीं तूं चांडाळ होशील!

शापामुळें त्रिशंकूचे सर्व शरीर काळेकुट्ट झाले. त्याची सर्व वस्त्रें पण काळी झाली. त्याचे सोन्याचे दागिने लोखंडासारखे काळे पडले. त्याने वशिष्ठ मुनींचे शत्रू विश्वामित्र यांच्याकडे जाण्याचे ठरविले.

विश्वामित्र त्रिशंकूचे म्हणणे ऐकून घेऊन म्हणाले - "मी तुला याच रंगारूपात स्वर्गांत पोंचता करीन!" असें सांगून विश्वामित्र ऋषींनी यज्ञाची तयारी केली. ऋषी व मुनींना पाचारण करण्यासाठी आपल्या शिष्यांना पाठविले. वशिष्ठ मुनींचे शिष्य सोडून सर्व आले. विश्वामित्रांनी त्यांना शाप दिला.

यज्ञ सुरू झाला. पण हवि घ्यायला देव आले नाहीत.

विश्वामित्रांना क्रोध आला. ते त्रिशंकूला म्हणाले - "मी आजपर्यंत जी तपश्चर्या केली आहे, ती पणास लावून तुला स्वर्गांत पाठवितो!" सर्व मुनींसमक्ष त्रिशंकू स्वर्गारोहण करुं लागला.

परंतु इंद्र व इतर देवांनी त्याला स्वर्गांत पाऊल देखील ठेवूं दिले नाही व त्याला खालीं ढकलले. खाली पडत असतां त्रिशंकू ओरडला - "मुनिवर, वांचवा!"

रागाच्या भरांत विश्वामित्रांनी दक्षिणेकडे एक नवीन सप्तर्षि मंडल निर्माण केले व म्हणाले - 'मी एक नवीन स्वर्ग व नवीन देवांची सृष्टि करीन."

तें ऐकून देव व मुनि घाबरले. त्यांनी हात जोडून विश्वामित्रांजवळ प्रार्थना केली - "महात्मन्! शापग्रस्त त्रिशंकूला स्वर्गांत कशी जागा देतां येईल?"

"मी त्याला वचन दिले होते कीं तुला सशरीर स्वर्ग देईन. माझे वचन चुकणार नाही." विश्वामित्र म्हणाले.

नंतर विश्वामित्र दक्षिणेकडे पुष्कर नामक तपोवनांत तपश्चर्या करूं लागले.

त्याच वेळीं अंबरीष राजाने एक यज्ञ आरंभ केला, आणि इंद्र यज्ञपशूला पळवून घेऊन गेला.

राजगुरूने राजाजवळ निवेदन केले कीं यज्ञपशू परत मिळविलाच पाहिजे. नाहींतर नरबली द्यावा लागेल. अंबरीष राजाला यज्ञपशू न मिळाल्या कारणाने तो नरबलीसाठी नराच्या शोधार्थ निघाला.

भृग्रातुद नांवाच्या पर्वतीय प्रदेशांत ऋछीक नांवाचे एक ऋषि सपत्नीक रहात असत. त्यांच्याकडे जाऊन अंबरीष राजाने त्याच्यावर ओढवलेला प्रसंग सांगून कांही तरी तोड सुचविण्यास विनंति केली. तो त्यांना म्हणाला, ''आपल्याला तीन पुत्र आहेत. आपण एकाला दिलात तरी माझे कार्य पूर्ण होईल.'' ऋचीक म्हणाला -

''माझ्या मोठ्या मुलाला देण्यास मी तयार नाहीं.'' मधल्याचे नांव शुनःशेष होते. तो राजाला म्हणाला -

''आतां आईवडिलांच्या तोंडचे पुढील वाक्य ऐकण्याची मला मुळीच इच्छा नाहीं. ते मला विकायला तयार आहेत. तूं मला आपल्याबरोबर घेऊन चल.''

अंबरीष उन्हांत शुनःशेषला बरोबर घेऊन निघाला. निवाऱ्यासाठीं दोघे थोडा वेळ विश्वामित्र मुनींच्या आश्रमांत थांबले. विश्वामित्रांना पाहून शुनःशेषने ऋषींच्या पायांवर लोटांगण घातले व रक्षण करण्यास विनंति केली.

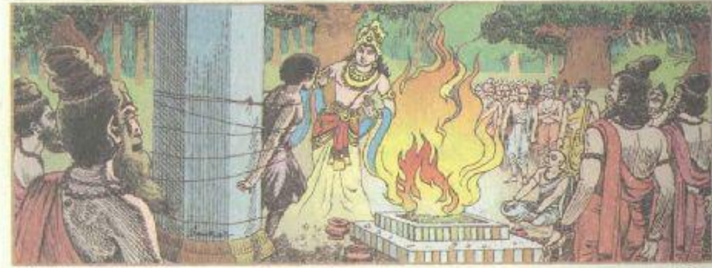
विश्वामित्र ऋषींना दया आली. त्यांनी आपल्या मुलांना म्हटले - ''तुमच्यापैकी एकाने याच्याबद्दल राजाबरोबर जावे.'' पण एकाने देखील त्यांचे ऐकले नाही. तेव्हां त्यांनी वशिष्ठ मुनींच्या मुलांना जो शाप दिला होता, तो स्वतःच्या मुलांना दिला.

नंतर विश्वामित्र ऋषींनी शुनःशेषला दोन मंत्र शिकविले. व ते पुढे म्हणाले - ''बलिस्तंभाला बांधल्यावर तूं हे मंत्र म्हण.''

शुनःशेषच्या अंगाला रक्तचंदन चोपडून त्याला लाल वस्त्रें नेसवून बलिस्तंभाला दभनि बांधण्यांत आले.

तेव्हां त्याने दोन्ही मंत्र म्हटले. अग्निनारायणाने प्रत्यक्ष दर्शन देऊन त्याला दीर्घायुचा वर दिला.

(पुढे चालूं)

शत्रूंच्यात दुही

व्यंकटगिरी गांवात वीरबाहु नांवाचा एक शेतकरी रहात होता. त्याची चार एकर जमीन होती. खूप कष्ट करुन मेहनतीने तो शेतांत धान्य पिकवून, त्यांतून मिळणाऱ्या पैशांतून आपल्या कुटुंबाची गुजराण करीत असे.

एका वर्षी पाऊस न पडल्यामुळे दुष्काळ पडला, आणि त्यांत भरीस चोरदरोडेखोरांबद्दलही बातम्या येऊ लागल्या. पण दुसऱ्या वर्षी मात्र चांगला पाऊस झाला व पिकें डोलूं लागली.

वीरबाहूच्या शेतांत हिरव्यागार रोपांवर कणसे डोलत होती. मागील वर्षीच्या दुष्काळामुळे चोरांच्या भयाने वीरबाहू रात्रीं आपल्या शेतांत राखण करीत असे. एका रात्री थंडीत तो आपल्या झोपडीत झोपलेला असताना शेतांत आवाज झाला. शेतांत चोर घुसले की काय, असे वाटून कांबळं पांघरुन हातांत काठी घेऊन तो शेताकडे धावला.

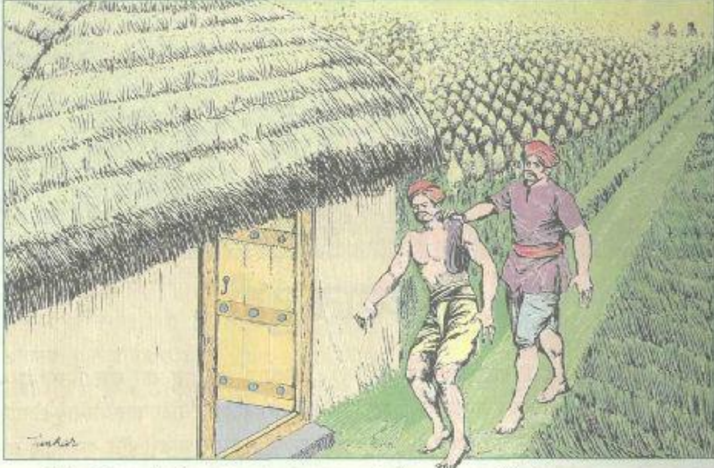
थोड्याच अंतरावर चार चोर शेतांत घुसून कणसे तोडत होते. चांदण्यात वीरबाहूने त्यांना ओळखलं. ते त्याच गांवचे होते. एकट्याने चार लोकांशी लढायची त्याला भीती वाटली.

आता काय करावे असा विचार करतानाच त्याला एक कल्पना सुचली. काठी तिथेच टाकून तो धीटपणे चोरांच्याकडे गेला. त्याच्या शेतांतली कणसे तोडणाऱ्यांच्यात एक ब्राह्मण, एक वाणी. एक क्षत्रिय आणि एक शेतकरी होता.

वीरबाहू प्रथम ब्राह्मणाजवळ गेला आणि नमस्कार करुन म्हणाला ''ब्राह्मण देवा, आपण एवढ्या मध्यरात्री इथे येण्याचा त्रास कशाला केला? कोणाबरोबर निरोप पाठवला असतात तर मीच आपल्याकडे कणसे पोहचवली असती. आपल्याला जेवढी हवी असतील तेवढी घ्या. हे सगळं आपल्या आशिर्वादाचेच फळ आहे.''

शेतकऱ्याचे बोलणे ऐकून ब्राह्मण आनंदाने

२५ वर्षांपूर्वी चांदोबात प्रसिद्ध झालेली गोष्ट

आणखी वेगाने कणसे तोडण्यांत गर्क झाला.

नंतर वीरबाहू क्षत्रियाच्याजवळ जाऊन त्याला म्हणाला "राजेसाहेब, हे शेत आपलेच आहे. आपण सुद्धां जेवढी कणसे हवी तेवढी तोडा. आम्ही तरी आपली प्रजा आहोत. हे शेत सुद्धां आपलेच आहे."

क्षत्रिय सुद्धां आता आरामांत कणसे तोडूं लागला. वीरबाहू वाण्याजवळ जाऊन त्याला म्हणाला "शेठजी, आपण अडीनडीला वस्तू उधार देऊन आम्हाला वाचवता. तेव्हां इथे आपल्याला कोण अडविणार? आपण सुद्धां हवी तेवढी कणसे तोडून घेऊन जा." हे ऐकून वाण्याची भीड चेपून तोही कणसे तोडूं लागला.

मग वीरबाहू शेतकऱ्याकडे जाऊन म्हणाला, "अरे बाबा, या तिघांना आपल्या सारख्यांना दान, कर रुपाने किंवा कर्ज म्हणून पैसे द्यावे लागतात. पण तू तर माझ्यासारखाच एक शेतकरी असून चोरी करायला आलास? हे अजिबात बरोबर नाही. चल माझ्या आईकडे. तीच ह्याचा बरोबर न्याय निवाडा करेल."

असं म्हणत वीरबाहूने शेतकऱ्याला ओढत झोपडीकडे नेले. बाकीच्यांनी विचार केला की शेतांत कणसे तोडण्याचा हक्क त्यांना आहे. शेतकऱ्याला नाही. म्हणून त्यांनी शेतकऱ्याला मदत केली नाही.

थोड्या वेळाने वीरबाहू परत येऊन ब्राह्मणाजवळ जाऊन म्हणाला, "माझी आई म्हणते आहे की ब्राह्मणाने दान दिले तर घ्यावे, पण चोरी करणे

हा गुन्हा आहे. तेव्हां चला तिच्याकडे." असे म्हणत ब्राह्मणाचा हात पकडून तो त्यालाही ओढत घेऊन गेला.

थोड्या वेळाने वीरबाहू पुन्हां परत आला तेव्हा बाकीचे दोन चोर कणसे तोडत होते. ह्यावेळी वाण्याला हाताला धरुन ओढत तो म्हणाला, "अहो शेठजी, माझी आई म्हणत्येय की शेठजींनी आपल्याला कधी कर्ज दिले नाही. तेव्हा त्यांनी कणसे तोडणे हा गुन्हाच आहे. म्हणून तुम्हीच तुमची बाजू आईला सांगा."

वाण्याने क्षत्रियाकडे मदतीच्या अपेक्षेने दृष्टिक्षेप टाकला, पण क्षत्रिय मात्र कांहीच न बोलता कणसे तोडत राहिला.

वाण्याला झोपडीशी सोडून वीरबाहू काठी घेऊन शेतांत आला. तेव्हां क्षत्रिय कणसांचे पोते भरत होता. वीरबाहूच्या हातांतली काठी पाहून तो पोते घेऊन पळूं लागला.

वीरबाहूने त्याचा पाठलाग करुन त्याला काठीने चांगले बडवून काढले. मार खात तो खाली पडला. दोरीने त्याचे हात बांधून वीरबाहू त्याला म्हणाला, "जर दुसऱ्या लोकांनी चोरी केली तर त्यांना शिक्षा केली पाहिजे. पण तुम्ही तर स्वतःच चोरी करुं पहाताय. ह्याची शिक्षा तुम्हाला मिळालीच पाहिजे. चला, बाकी तिघांना मिळणार आहे, तीच शिक्षा तुम्हालाही देतो."

"मला तुझ्या आईकडे घेऊन चल. बाकी तिघांना तिने माफ केलंय ना? मग मला पण ती माफ करेल." क्षत्रिय म्हणाला.

वीरबाहू हंसत म्हणाला, "अरे, माझी आई म्हणजे ही जमीनच, दुसरे कुणी नाही. तिच्या वतीने मी तुला बांधून ठेवले. बाकी तिघांना पण मी झोपडीत बांधून ठेवले आहे."

नंतर वीरबाहूने आसपासच्या शेतांत राखण करणाऱ्या लोकांना बोलवून त्यांना सर्व हकिगत सांगितली. सकाळ होताच चोरांना पोलिस-चौकीत पाठवले.

अशा तऱ्हेने वीरबाहूने आपल्या बुद्धिचातुर्याने एकट्याने चोरांशी लढत दिली, व आपल्या पिकाच्या रक्षणाबरोबरच चोरांना पण योग्य धडा दिला.

